HORIA MATEI
PEŞTERA NOVACULUI
Colecția „Povestiri ştiințifico-fantastice"
Revista „Ştiință şi tehnică”

Cuvînt ÎNAINTE

Cele dintîi lecturi ne-au fost basmele, poveştile cu haiduci, romanele de aventuri, tot ce se adresa fanteziei noastre, sufletului dornic de călătorii în epoci şi tărîmuri depărtate, în trecutul misterios, în viitorul şi mai misterios.

Dorul acesta al adolescenței nu e decît nevoia de a şti, de a cunoaşte, de a sparge cercul strimt al cotidianului, de a se avînta în regiuni necunoscute, bănuite şi întruchipate dincolo de cadrul redus în care era nevoită să evolueze copilăria noastră.

Cine din generația mea n-a citit şi n-a pizmuit pe Robinson Crusoe, pe Guliver, pe eroii lui Waller Scott, Jules Verne sau Fenimore Cooper, cine n a călătorit cu „Emigranții în Brazilia", cartea profesorului Ioan M. Rîureanu, cu personajele mitologice ale lui Ispirescu şi cu cele istorico-legendare ale lui N. D. Popescu sau Petre Dulfu ?

Între două cărți pline de călătorii pe insule şi continente exotice, între populații primitive, de toate culorile, se perindau codrii şi bărăganele noastre, chipuri şi moravuri din trecut: Gruia lui Novac, Păcală, haiducul isteț care înfruntă potera zapci'ului sau a cîre-serdarului. Şi a doua zi, iată pe detectivul ingenios, descoperind pe răufăcătorul, şef de bandă, din Paris sau Londra, iată inventatorul genial care anticipează progresele ştiinței, iată ocolul pă- mîntului în optzeci de zile şi iată călătoria în lună. Toate aceste lecturi ne stîmpărau şi ne ațîțau setea de ducă, ne ascuțeau mintea, ne instruiau, ne deschideau porțile literaturii de mai tîrziu şi ale vieții însăşi.

Din păcate nu întotdeauna aceste cărți erau scrise cum trebuie sau traduse într-o limbă curată. Nu totdeauna finalitatea lor era educatoare, mobilizatoare, moralizatoare ... Neghina senzaționalului cu orice chip, crescută din interese comerciale, se alătura grîului substanțial, binehrănitor, binefăcător, nu o dată elogiul crimei, admirația pentru asasinul sau escrocul de mare clasă erau leit - motivul acestor opuri sau opuscule, pe care nostalgia noastră le răsfoia, le devora în taină, în funduri de grădini sau în podul casei.

De aceea o anumită oprelişte, exercitată de părinți sau de învățător, punea la index această literatură în totalitatea ei.

Romanul de anticipație, deschizător de vaste orizonturi, de aspirații spre necunoscut, spre cucerirea tainelor planetei noastre sau a constelațiilor

depărtate, era confundat cu narațiunea criminală, cu nuvela scabroasă, cu o gratuită desfăşurare de fapte, oameni şi peisaje.

Genul s-a compromis. Dar genul trebuia reabilitat, în sensurile lui constructive.

Redacția revistei „Ştiință şi tehnică" şi-aluat această nobilă sarcină oferind, pe un preț redus, maselor de cititori tineri sau adulți o colecție variată de scrieri ştiințifico- fantastice, din care nu este exclusă narațiunea istorică. Istoria, chiar în formele ei literare, legendare, rămîne o ştiință şi se Încadrează perfect în preocupările conducătorilor acestei redacții. Scriitori tineri sau vîrstnici sînt chemați să colaboreze la opera de popularizare sub o formă atrăgătoare a ştiinței şi tehnicii. Imaginația lor va fi stimulată de aceste focuri ale fanteziei. Talentul literar se poate desfăşura în toată voia pe tărîmurile unor investigații neobişnuite, ale unor subiecte altele decît ale romanului psihologic sau ale basmului pur.

În numărul de față, colecția de povestiri ştiințifico- fantastice ne oferă lucrarea unui ziarist, Horia Matei, care, deşi tînăr, dă dovada unei maturități scriitoriceşti remarcabile. E vorba de narațiunea „Peştera Novacului". O poveste care se petrece în zilele noastre, dar şi pe vremea domnitorului Petru Cercel, în regiunea Rucărului, la Piatra Craiului, un amestec de actualitate cu evocări din trecut. În atmosfera aceea idilică, unde ciobanii doinesc din fluiere de soc, iar fetele şi nevestele cos minunate țesături, poate cele mai frumoase din țara noastră şi de pretutindeni, în acea lume patriarhală în cadrul pitoresc al Carpaților, se desfăşoară acțiunea povestirii lui Horia Matei. Nu este o simplă literatură semănătoristă, ci evocarea cu tîlc a unor vremi bătrîne, proiectarea în trecut a unei acțiuni, din zilele noastre, amestecul de eroi de acum patru sute de ani cu personaje din actualitate. Aceste personaje sînt un profesor universitar, un istoric, un geolog, o studentă, un pionier, un țăran bătrîn... Oameni cu purtări obişnuite, în viața lor de toate zilele, ei îşi dau pe față, înaintea unui eveniment neobişnuit, ascunzişurile sufleteşti: la unii se manifestă onestitatea, curajul, încrederea în om, la alții egoismul, lăcomia, laşitatea.

Scrisă cu poezie, dar şi cu erudiție, fanntezie, dar şi cu preocupări realiste, istorisirea lui Horia Matei captivează pe lector de la primele pagini şi-i ține (atenția încordată pînă la urmă. Cadrul pitoresc, caracterizarea fizică şi sufletească a eroilor, dialogul viu, descripțiile pitoreşti se îngemănează în „Peştera Novacului", realizînd o lucrare foarte interesantă, foarte personală, menită să farmece sutele de mii de lectori ai acestei colecții.

Academician VICTOR EFTIMIU

CAPITOLUL ÎNTÎI

În care facem cunoştință cu profesorul Iosif Anton şi cu studentul său preferat şi unde aflăm de o întâmplare din 1802.

În după-amiaza aceea caldă de la sfîrşitul lui august, profesorul Iosif Anton

se plimba îngîndurat prin livada întinsă care înconjura casa aşezată pe o muche de deal. Jos, de-a lungul văii, pe pajiştile verzi-gălbui mărginite de garduri închipuind curioase figuri geometrice, se zăreau, răsfirate, stogurile de fîn - ca nişte căciuli uriaşe şi ţuguiate -, iar mai departe, pe după cotul şoselei prăfuite, casele mărgi- naşe ale Rucărului; în cealaltă parte, către ferăstrăul de apă dinspre Dragoslavele, se ghicea firul argintiu al Dîmboviţei, deasupra căruia plutea parcă un fum albăstrui.

Profesorul Anton venea în fiecare vară la Rucăr. Sosea cu o valiză mică - în care se aflau haina de schimb şi un ibric de cafea - şi cu două cufere mari pline de cărţi şi de fişe umplute cu scrisul lui mărunt şi nervos. Totdeauna trăgea la moş Petrache Negară, îi plăcea izolarea casei de pe deal, unde avea liniştea necesară studiului, îi plăceau veranda încăpătoare cu geamlîcuri de sticlă colorată, livada largă mirosind mereu a (fîn proaspăt cosit şi presărată cu pomi umbroşi. Aici crease - în ultimul sfert de veac - cîteva dintre lucrările care-l situaseră printre Istoricii noştri de frunte şi făcuseră ca faima sa să depăşească graniţele ţării.

De mai bine de un ceas se plimba, cu pipa stinsă în colţul gurii, pe cărarea ce mergea de-a lungul verandei, urmărit de privirea lui Ursu, cîinele mare, lăţos al lui moş Petrache. Din cînd în cînd, profesorul scotea din buzunar ceasul mare, demodat, legat de cheutoarea vestei cu un lănţug de argint. Gestul era aproape automat, şi de multe ori privirea savantului aluneca, distrată, peste cadranul ceasului, fără să înregistreze realmente ora. Era totuşi limpede că aştepta pe cineva şi cînd moş Petrache - pe care lătrăturile vesele ale lui Ursu l-au anunţat încă de departe - intră pe poartă, cu coasa pe umăr şi desaga în spinare, profesorul îl întrebă:

- Autobusul a sosit ?

Bătrînul, obişnuit să măsoare timpul după poziţia soarelui, lăsă coasa în Iarbă, îşi scoase pălăria veche cu borurile pleoştite şi privi în zare.

- Acuş vine, zise după ce chibzui puţin.

/ Profesorul scoase iar ceasul şi - fără să-l privească - îl puse la loc în buzunarul vestei, apoi îşi continuă plimbarea.

După cîteva minute păru să-şi amintească ceva şi, apropiindu-se de şopronul lîngă care bătrînul se apucase să spargă nişte lemne, îi spuse :

- Deseară avem un musafir la masă...

Fu întrerupt de scîrţiitul porţii vechi cu ţîţîni ruginite şi de lătrăturile cîinelui, care anunţau sosirea unui străin. într-adevăr, pe cărarea ce urca spre casă păşea un tînăr înalt, cu trăsăturile regulate şi cu privirea deschisă,

- Paul! strigă savantul şi alergă în întîmpinarea noului venit, strîngîndu-i mîna cu căldură. Am primit telegrama şi te aşteptam cu nerăbdare.

Porniră împreună pe cărare, întovărăşiţi de lătrăturile din ce în ce mai potolite ale lui Ursu, care-şi dăduse seama că străinul e un prieten.

După ce lepădă rucsacul şi se spălă cu apă de izvor adusă de moş Petrache într-un ciubăr vechi, tînărul se aşează într-unul dintre cele două fotolii de răchită împletită de sub nucul din faţa verandei. Savantul luă loc de cealaltă parte a mesei încărcate cu cărţi şi manuscrise, îşi umplu pipa cu tutum galben şi o aprinse. Cîtva timp tăcură privind peste cruntele dealurilor ce străluceau puternic în bătaia soarelui de după-amiază. Pe pajişti, oamenii care coseau fînul cu mişcări regulate păreau nişte păpuşi mici trase de sfori, pitici din lumea Ideală a basmelor copilăriei.

În sfîrşit profesorul rupse liniştea :

- Nu e un secret pentru nimeni, începu el, că ai fost studentul meu preferat. încă din primul an de facultate, cu intuiţia de profesor bătrîn şi experienţa mea de peste treizeci de ani, am găsit la dumneata calităţile excepţionale care anunţau pe viitorul cercetător, pe omul de ştiinţă care va continua lucrările noastre, ale celor din generaţia mai veche. Nu, nu protesta. Ştii că nu obişnuiesc să-mi ascund părerile sub vorbe meşteşugite.

Tăcu o clipă şi căută în teancul de hîrtii de pe masă, de unde scoase o mapă de carton.

- Te-am chemat aici, continuă el, ca să te ajut la întocmirea lucrării de aspirantură. Am aşteptat vacanţa, fiindcă e posibil ca faptele şi documentele ce ţi le voi înfăţişa să nu-ţi fie de nici un folos. în cazul acesta, nu mi-aş fi iertat că ţi-am răpit timpul. S-ar putea de asemenea ca - pornind de la cele trei descoperiri ce ţi le voi împărtăşi acum - să întocmeşti o lucrare care va arunca o lumină cu totul nouă asupra unei întregi perioade din Istoria poporului nostru.

Savantul se opri din nou, privind gînditor către cel aşezat în faţa lui. Tînărul urmărea cu deosebit interes cele ce-i spunea profesorul. Conversaţia părea că a captat şi atenţia lui Ursu, care - aşezat pe labele dinapoi - urmărea cele ce se petreceau la masă, aruncînd şi cîte o privire spre bucătărie, unde moş Petrache aţîţase focul şi cernea mălaiul pentru pregătirea mesei de seară.

- Cele trei întîmplări pe care ţi le voi povesti acum, urmă profesorul, n-au în aparenţă nici o legătură între ele. Spun „în aparenţă", fiindcă în realitate s-ar putea să fie strîns legate. Rămîne ca această legătură, a cărei posibilitate eu am dedus-o teoretic, dumneata să încerci a o dovedi practic.

Observînd gestul de nerăbdare al tînărului, savantul zîmbi:

- Ţi se pare cam curioasă această introducere... Noi, oamenii de ştiinţă, folosim cîteodată metode de cercetare asemănătoare cu cele ale detectivilor din romane. Aşa că dă-mi voie să fiu puţin... misterios şi în expunerea mea.

- Dar n-am vrut să...

- Am glumit, îl întrerupse savantul. Dar nu e mai puţin adevărat că munca noastră se aseamănă uneori cu cea a detectivilor aflaţi în faţa unui caz misterios, pe care trebuie să-l elucideze prin deducţie şi cercetări minuţioase.

Profesorul Anton îşi umplu din nou pipa, o aprinse şi, după ce pufăi de cîteva ori, continuă :

- Prima dintre cele trei întîmplări - ți le voi expune cronologic - se situează în 1802. Am aflat-o cu prilejul unei vizite făcute la Muzeul din Cîmpulung, în urmă cu cîțiva ani. Există la muzeul acesta o bucată de bronz pe care este gravat un fragment din stema veche a țării Romîneşti. Am fotografiat-o-

Savantul deschise mapa şi scoase o fotografie mult mărită, pe care o întinse peste masă interlocutorului său. Pe fotografie se vedea destul de limpede vulturul cu crin ■ în cioc, caracteristic vechii steme valahe. În partea de jos, spre stînga, se distingeau patru litere slavone : P A L K. Restul inscripției lipsea.

- R-A-Ş-C, descifra tînărul.

- l-am întrebat pe directorul muzeului, continuă profesorul - un fost student de-al meu -, de unde provine bucata de metal. N-a putut să-mi răspundă pe loc, dar cîteva luni mai tîrziu am primit la Bucureşti o scrisoare de la el în care îmi arăta că fragmentul a fost găsit - în ultimul deceniu al veacului trecut - de către un profesor al liceului din Cîmpulung şi donat muzeului. Folosise zeci de ani ca plită la o stînă de la poalele Pietrei Craiului. Om scrupulos şi pasionat de istorie, acel profesor de liceu întreprinsese o adevărată anchetă printre ciobani spre a afla unde găsiseră bucata de bronz. Dar aproape nici unul nu-şi mai amintea. Toți erau însă de acord că plita aceea se afla acolo de cînd apucaseră ei. Aşa scria directorul muzeului în scrisoarea sa.

- Ați spus, dacă nu mă înşel, că este vorba de o întîmplare din 1802...

- Răbdare, tinere, răbdare. Ajung numaidecît şi acolo. Cîțiva ani nu m-am prea interesat de bucata aceea de metal. Iarna trecută, încă, cu prilejul unor lucrări, am vizitat Muzeul militar din Bucureşti. Aici, privind mai îndeaproape celebrul tun de la Tîrgovişte, una dintre primele piese de artilerie lucrate în țară, am fost Izbit de unele amănunte. Iată aici o reproducere, în mărime aproape naturală, a inscripției de pe țeavă.

Savantul deschise din nou mapa şi scoase încă o fotografie , pe care o trecu tînărului. Acesta o cercetă cu atenție, apoi apropie cele două fotografii şi sări în picioare:

- E limpede, strigă. Plita ciobanilor e fragmentul unui tun vechi de la Tîrgovişte. Literele P A HI K vin de la II ET PA ni KO, adică Pătraşcu... Inscripția slavonă, sună:

„Făcut de io Petru Voevod, fiul lui Pătraşcu Voevod, nepot Radului Voevod",

- Aşa este, făcu savantul şi se lăsă satisfăcut pe speteaza scaunului. Priveşte mai atent inscripția şi vei vedea că la ambele piese litera R - care în slavonă se scrie P - este lungită jos, iar litera K nu are picioarele egale. Dar nu m-am mulțumit numai cu aceasta. Am dat la analiză probe de metal de la cele două piese, iar rezultatul a fost că sînt confecționate dintr-un aliaj de aramă şi cositor

aproape identic. Este deci în afară de orice îndoială că fragmentul găsit la poalele Pietrei Craiului provine de la unul dintre vechile tunuri ale turnătoriei de la Tîrgovişte.

- Dacă nu mă înşel, turnătoria s-a făcut prin 1583 sao 1584, după modelul aceleia de la Veneția. De altfel aici lucrau şi meşteri italieni aduşi din republica dogilor, renumită pe vremea aceea prin armele pe care le fabrica.

- Foarte adevărat, întări profesorul.

- Totuşi, zîmbi tînărul, nu văd ce legătură poate avea turnătoria de tunuri de la Tîrgovişte cu o întîmplare din 1802...

- Eşti tînăr şi grăbit, se necăji profesorul. Apoi, ca şi cînd ar fi voit cu tot dinadinsul să pună la grea încercare răbdarea interlocutorului său, începu să-şi curețe meticulos pipa, o umplu din nou cu tutunul lui galben şi o aprinse, învăluindu-se într-un nor albăstrui. Pe urmă, socotind probabil că fostul său student şi-a primit pedeapsa pentru nerăbdarea de care dăduse dovadă, continuă:

- În vara următoare, am venit - ca În fiecare an - aici, la Rucăr. Cu acest prilej m-am deplasat la Cîmpulung ca să cercetez mai în amănunt împrejurările care au dus la descoperirea fragmentului de tun, ce servise drept plită ciobanilor din regiune. Profesorul care-l găsise murise de mult, dar fiul său mi-a pus la dispoziție un jurnal pe care cercetătorul modest şi anonim, dar pasionat şi plin de inițiativă, îl ținuse cu meticulozitate. Jurnalul fusese găsit, după moartea profesorului, printre cărțile şi lucrările sale. Din cele scrise în jurnal reiese că unul dintre bătrînii baci din regiune ar fi declarat că bucata de metal a fost găsită în 1802. Povestea o ştia de la bunicul său...

- Dar cum a reuşit ciobanul acela să identifice cu atîta exactitate anul. Mi se pare foarte puțin probabil ca...

- Anul nu l-a Identificat nici bătrînul baci şi nici măcar zelosul profesor clmpulungean. Cu voia dumitale, această Identificare mi-am permis s-o fac eu...

Din nou savantul se lăsă pe speteaza scaunului, privind amuzat la fostul său student. Acesta urmărea concentrat propriile sale gînduri. Era vădit frămîntat de cele ce-i expunea profesorul. Cufundați în discuție, cei doi nici nu observaseră că soarele începuse să se ascundă pe după dealurile împădurite dinspre apus, colorînd marginile norilor într-o gamă variată, ce mergea de la roşul cel mai aprins pînă la violet.

- Cum ați reuşit, întrebă tînărul, să situați în timp întîmplarea după mai mult de 150 de ani?

- Mi-am permis să copiez din jurnalul cu pricina, urmă profesorul fără să țină seamă de întrebarea ce i se pusese, pasajul care ne interesează.

Scoase din mapă o foaie dactilografiată pe care tînărul

citi:

„Declarația lui Gheorghe Boldeanu, cioban la stîna de la Cerdacul

Standului" :

„Bunicul meu îmi povestea, cînd eram mic, că vremurile cînd intrase el pentru prima oară la stînă erau foarte vitrege, şi oamenii ajunseseră la sapă de lemn. Boierii asupreau pe țărani, vătafii furau ca-n codru, slujitorii domneşti luau şapte piei de pe bieții oameni, care n-aveau de unde plăti dările tot mai mari. «Pe drumuri se înmulțiseră tîlharii şi într-un singur an s-au schimbat trei domni, şi care cum venea punea biruri noi şi grele"-

Cuvintele „într-un singur an s-au schimbat trei domni" erau subliniate cu creionul roşu.

Tînărul citi mai departe :

„La fărădelegile boierilor şi ale ciocoilor s-a adăugat grea urgie care căzu în acel an peste țară. într-o noapte s-a despicat pămîntul şi s-au mişcat munții din loc, s-au dărîmat casele şi au betegit pe oameni şi nici măcar sfînta biserică a lui Radu Vodă din Cîmpu- lung n-a scăpat. A doua zi dimineața, oamenii care treceau spre oraş au văzut la poalele pietrei celei mari, unde se află Peştera Novacului, fierărie stricată şi o roată ruptă. Şi popa Ilie le-a spus că e carul arhanghelului Mihail, care a venit să pedepsească pe oamenii Înrăiți şi păcătoşi. Mulți ani nu s-a atins nimeni de fierul acesta pînă l-au cules ciobanii şi au făcut plită".

Şi în paragraful acesta existau unele sublinieri: „s-a despicat pămîntul şi s-au mişcat munții din loc", iar mai Jos : „nici măcar sfînta biserică a lui Radu Vodă din Cîmpulung n-a scăpat".

Povestirea baciului Boldeanu se termina astfel:

„în Peştera Novacului, zice-se că sălăşluia haiducul Eftimie, care băgase groaza în boieri şi în zbirii stăpîni- rii. În noaptea cînd a căzut urgia peste țară, Peştera Novacului s-a surpat şi s-a astupat cu pietroaie mari. Ce s-a făcut Eftimie Haiducul, nimeni nu ştie şi nimeni nu l-a mai văzut de-atunci."

După ce tînărul termină lectura, profesorul Anton întrebă:

- Acum îți dai seama cum am dedus că toate acestea s-au întîmplat în 1802 ?
- „Într-un singur an s-au schimbat trei domni", murmură celălalt, citind prima frază subliniată.
- Adică în 1802, făcu triumfător savantul. Mai întîi Mihai Şuțu pînă în iulie, apoi Alexandru Şuțu pînă la 1 septembrie, apoi Constantin Ipsilanti.

Tînărul sări în sus agitat:

- E limpede, strigă el. „S-a despicat pămîntu! şi s au mişcat munții..." Cutremurul! Cutremurul din 1802, care a distrus biserica lui Radu Negru din Cîmpulung. Biserica e monument Istoric ; datează din veacul al XVI-lea şi mai tîrziu a fost restaurată de Matei Basarab; grav avariată la cutremurul din 1802, a fost refăcută, douăzeci şi cinci de ani mai tîrziu, de Grigore al IV-lea Ghica. Aici e îngropat Nico- lae Alexandru Basarab, care a murit în 1364.

Bătrînul savant dădea din cap satisfăcut.

- Tot ce spui e foarte adevărat. Ai o memorie excepțională. Vei fi un bun profesor de Istorie.

- Nu e chiar aşa. Azi dimineață înainte de a lua autobusul spre Rucăr, am vizitat biserica şi am avut astfel prilejul să-mi reîmprospătez aceste da'te. Dar, mă Întreb, cum de s-a putut ca în urma unui cutremur să apară subit un tun fabricat cu peste două sute de ani înainte. Fiindcă pentru noi e acum limpede că nu e vorba de roata de la carul arhanghelului Mihail, cum spunea acel popă Ilie, ci de roata tunului valah de la Tîrgovişte...

La clipa aceasta, moş Petrache se apropie şi-i pofti la masă. Ultimele raze roşiatice ale soarelui, ce apunea, abia mai reuşeau să-şi facă dr*un din spatele dealurilor împădu- rite, iar în văi începeau să plutească umbrele serii. De departe, pe după cotul Dîmboviței, răzbătea zvon de tălăngi.

- Mi-e teamă că va trebui să amînăm discuția pentru după masă, zîmbi profesorul, ca să nu supărăm pe gazda noastră. De altfel în a doua întîmplare pe care ți o voi relata, moş Petrache Negară îşi are rolul său...

CAPITOLUL AL DOILEA.

În care e vorba de salba Ancăi, fata învățătorului din rucăr, şi de o interesantă scrisoare sosită de la domnul Antonio Aldobrand'mi din Veneția.

După masă, moş Petrache strînse farfuriile şi profesorul Anton aduse maşina cu spirt şi ibricul de cafea.

- N-am făcut pregătiri deosebite pentru dumneata, se crezu savantul dator să-l anunțe pe musafirul său. Aşa mîn- căm în fiecare seară : mămăliguță, lapte, brînză, unt... Produsele stînii de la Cerdacul Standului, adăugă el zîmbind, ale stînii unde ani de zile a folosit drept plită o bucată din țeava unuia dintre primele tunuri valahe.

Afară se Întunecase, şi moş Petrache aduse încă o lampă. Mirosul cafelei umplea veranda, amestecîndu-se cu cel al fînului cosit şi al florilor sălbatice de munte. Zgomotele de afară se potoleau încetul cu încetul.

După ce-şi aprinse pipa şi moş Petrache îşi trase lîngă masă un scauu scund, cu trei picioare, savantul începu să povestească :

- Moş Petrache şi cu mine sîntem prieteni vechi. În 1916, la intrarea țării în război, abia împlinisem 20 de ani. Eram sublocotenent într-un regiment de vînători de munte şi aveam în compania mea un sergent pe numele Negară Petre...

- Sergent-major, interveni moş Petrache oprindu-se o clipă din îndeletnicirea căreia i se deda cu mare atenție : răsucitul unei țigări groase, din tutun negru, Într-o bucată de ziar ce ținea loc de foiță.

- Da, sergent-major, se corectă profesorul. În septembrie am fost cantonați lîngă Rucăr, aproape de vechea graniță, unde se aflau diviziile a XII-a şi

a XXII-a, sub comanda generalului Traian Găiseanu, iar în octombrie am luat parte la luptele de la Matiaş, Valea Pravățului şi Lereşti. Au fost grele încercări pentru trupele noastre.

Savantul se opri să-şi umple pipa, operație care părea totdeauna să-i absoarbă întreaga atenție. Tînărul observă însă - după încruntarea sprîncenelor profesorului - că acesta se gîndea intens, încercînd, probabil, să readucă În memorie unele amănunte pe care cei peste patruzeci de ani scurşi de atunci le ştirbiseră.

- Plutonul pe care-l comandam era răspîndit printre stîncile cele mari, cu forme uneori ciudate, cu care este presărată coama muntelui pietros unde se află Cerdacul Standului. Aveam misiunea să apărăm drumul îngust şi întortocheat, cunoscut sub numele de Poteca Grănicerilor. Locul ales era într-adevăr prielnic. Din spatele stîncilor şi tufelor de alun şi ferigi, puteam ține sub supraveghere o bună porțiune a drumului şerpuit de la poalele muntelui pînă în vale spre Dragoslavele, unde se aflau clădirile, pe atunci temporar părăsite, ale stînii. Dar trupele germane ale generalului prusac Kurt von Morgen fuseseră peste noapte întărite cu unități de artilerie, care în zorii zilei de «4 noiembrie ne luară sub focul lor ucigător. Fiecare stîncă a fost bătută de obuze, şi întregul munte se cutremura din măruntaie. Cred că nici cutremurul cel mare din 1802, de care vorbeam mai înainte, n-a fost mai violent.

Moş Petrache clătină capul în semn de aprobare, şi cutele adînci din obrazul ars de soare dădură gurii o expresie amară. Amintirile războiului nu sînt niciodată plăcute.

- Am căzut rănit, urmă savantul. O schijă de obuz m-a lovit în şold, provocîmdu-mi o hemoragie în urma căreia mi-am pierdut cunoştința. M-am trezit multe zile mai tîrziu, după ce zăcusem o vreme între viață şi moarte. M-am trezit într-o frumoasă amiază de toamnă, într-un pat cu aşternut proaspăt mirosind a levănțică, aşezat pe o verandă cu geamuri mari, luminoase. E veranda pe care ne aflăm în clipa aceasta, şi patul era în colțul acela, unde se află şi acum.

Privind într-o parte şi foarte încurcat, bătrînul Negară se prefăcea că se caută prin buzunarele sumanului.

- Ce cauți, moş Petrache, îl întrebă savantul făcînd cu ochiul către tînăr.

- Aă... tutunul... nu ştiu unde l-am pus.

- E pe masă, drept în fața dumitale, rîse savantul şi împinse spre bătrîn punga veche, din piele de căprioară, legată cu şiret la băieri.

- Mai tîrziu, continuă el adresîndu-se tînărului, am aflat cum ajunsesem aici. Sergentul -- vreau să zic sergentul- major - Negară Petre m-a dus cîțiva kilometri în spinare, pe lîngă liniile inamicului, riscîndu-şi viața ca s-o salveze pe a mea.

Moş Petrache, din ce în ce mai încurcat, se căuta din nou prin buzunare, privind cu desperare ba în tavan, ba spre duşumeaua podită cu lemn a verandei.- Iar ai pierdut ceva, moş Petrache, îl luă peste picior profesorul.

- ...chibriturile...

--■ Tot pe masă.

În timp ce bătrînul îşi aprindea ţigara groasă mormăind în barbă, profesorul Anton făcu din nou tînărului cu ochiul. Apoi continuă:

- Deşi în memorabila zi de 4 noiembrie trupele romî- neşti obţinuseră victoria, celebra victorie de la Cîndeşti- Albeşti, comandamentul nostru ordonă retragerea, deoarece efectivele noastre erau inferioare celor germane, care, de curînd, primiseră ca întăriri puternice unităţi de artilerie. Cîteva zile mai tîrziu, trupele germane ocupară întreaga regiune. Moş Petrache, adică tînărul sergent-major Negară Petre de atunci, împreună cu mama sa, care mai trăia, mă îngrijiră cu mult devotament. După trei săptămîni eram aproape complet restabilit şi am început să fac scurte plimbări în zilele frumoase ale acelei toamne tîrzii. Într-una dintre aceste zile - îmi amintesc ca azi, era într-o joi, zi de tîrg în Rucăr - am cunoscut-o pe Anca. Era frumoasă Anca, şi eu aveam douăzeci de ani...

Savantul tăcu brusc şi rămase cu privirea pierdută peste crestele depărtate ale munţilor, care, în albastrul din ce în ce mai întunecat al serii de vară, se conturau vag în zare. Bătrînul savant zîmbea unei amintiri...

- Dar asta e altă poveste, continuă el- Anca, fata învăţătorului din Rucăr, purta la gît o salbă nouă din bani de aur, de care era foarte mîndră. Ca unul ce studiasem istoria, mă pricepeam puţin şi la numismatică şi am remarcat că salba Ancăi se deosebea mult de cele obişnuite pe care le purtau de obicei fetele în zi de sărbătoare. Nu erau galbenii, bănuţii de aur romîneşti şi nici icosarii şi mahmudelele turceşti, ci monede foarte vechi, în majoritate ţechini şi du- caţi veneţieni, florini din cei mai autentici bătuţi în monetăriile din Florenţa, taleri nemţeşti şi scuzi franţuzeşti. Foarte intrigat, am întrebat-o de unde are salba cu monede atît de puţin obişnuite pe meleagurile noastre. La început n-a vrut să-mi spună, apoi mi-a mărturisit că a găsit monedele - cî- teva zile după bătălia cea mare de la Cîndeşti-Albeşti - aproape de Cerdacul Standului, printre sfărîmăturile stîncilor bătute de obuzele nemţeşti. în cursul unei plimbări pe care am făcut-o amîndoi, mi-a arătat locul: era chiar la poalele muntelui în care se afla Peştera Novacului.

Tînărul tresări şi se uită întrebător la profesor. Acesta scutură scrumul din pipă şi - fără să ţină seamă de întrebarea mută din ochii studentului său - continuă :

- Am uitat să-ţi relatez un amănunt pe care te rog să-l reţii: Peştera Novacului, vechiul sălaş al haiducului Eftimie, care fusese astupată la cutremurul din 1802, era din nou accesibilă. Un obuz german nimerise stînca uriaşă ce astupa intrarea, prefăcînd-o în ţăndări. Astfel că, după mai mult de 100

de ani - mai exact după 114 ani -, am fost primul om care a pătruns din nou în această grotă, care fusese ştearsă de pe harta topografică a Pietrei Craiului. E destul de puțin adîncă, formată - după cîte mi-am putut da seama - prin acțiunea de dizolvare a unor ape de infiltrație calcaroase, ca şi peşterile de la Polovragi, Ialomicioara, ca şi peştera Dîmbovicioara, ce se află la numai cîțiva kilometri de Rucăr. Romantismul vîrstei mele fragede de atunci a rămas profund dezamăgit: n-am găsit urme de oameni primitivi, nici de urşi, hiene sau lupi de cavernă şi nici măcar vreun semn că haiducul Eftimie trecuse pe-acolo. Eram, ce-i drept, complet nepregătit - nu aveam măcar o lumînare pentru explorarea colțurilor mai întunecoase -, dar mi-am dat seama că obuzul german nu putuse înlătura toate urmele cutremurului; era limpede că pe vremea legendarului haiduc peştera fusese mult mai mare, Iar cutremurul din 1802 nu-i astupase numai Intrarea, ci-i prăbuşise şi bolțile în adînc.

Profesorul se opri şi începu să prepare încă un rînd de cafele, Cînd flăcările albăstrui ale spirtului începură să danseze vesele în jurul Ibricului, savantul vorbi mai departe :

- Cîteva săptămîni după aceea m-am despărțit de Anca. Mă restabilisem complet şi, împreună cu moş Negară - cu sergentuLmajor Negară Petre -, am plecat prin țara ocupată de trupele germane;. auzisem că regimentul nostru se regrupase undeva în Moldova şi speram să putem ajunge acolo. N-am mai vorbit cu Anca despre salba ei. Ea credea că un soldat austro-ungar pierduse monedele în timpul bătăliei. Era însă puțin probabil: cine ia cu el În război o colecție de monede din veacurile al XV-lea şi al XVI-lea? La despărțire, pe peronul gării din Clmpulung, fata învățătorului mi-a dăruit o monedă din salba ei...

Din nou vorbitorul deschise mapa; de astădată scoase un plic de celofan în care lucea o monedă mică de aur. Tînărul luă plicul şi-l apropie de lampă ;

- Dar asta, făcu el după cîteva clipe, e o monedă bătută de Henric al III-lea al Franței! Inscripția se vede foarte limpede.

- întocmai. Henric al III-lea, fiul Ecaterinei de Medicis, ultimul din dinastia Valois. Această monedă este ceea ce se cheamă un „ecu d'or au soleil" şi a fost bătută, cum bine ai remarcat, în jurul anului 1580, în timpul domniei lui Henric al III-lea ...

- ... care a domnit, dacă nu mă înşel, pînă în 1589, cînd a fost asasinat de un dominican fanatic.

- Aşa este.

Profesorul se lăsă Iar pe speteaza scaunului, atitudine pe care o lua întotdeauna cînd un student răspundea deosebit de bine la examen.

Tînărul se simțea ca În anii de facultate, la seminarille şi colocviile de Istorie medievală ...

- Fragmentul unui tun construit prin 1580, murmură el, o monedă bătută în jurul anului 1580...

Savantul dădu din cap în semn de aprobare.

- Ți-am spus, continuă el, că cercetătorul istoriei vechi este uneori nevoit să lucreze ca un detectiv : adună fapte izolate, deseori mărunte şi aparent fără legătură cu problema ce-l preocupă şi clădeşte cu ele o ipoteză; apoi cercetează pentru a găsi dovezile că ipoteza sa e cea justă. Numai că, adăugă el zîmbind, istoricul nu se ocupă de amprente digitale şi nu anchetează pe contemporanii săi, ci caută dovezile sale în cronici şi hrisoave, printre ruinele oraşelor dispărute şi în picturile de pe zidurile vechilor mănăstiri... şi uneori chiar în peşteri.

Tînărul sări în picioare agitat :

- Credeți că ...

- Răbdare, tinere, îl potoli profesorul ridicînd mîna. Mai întîi să faci cunoştință şi cu cea de-a treia piesă din dosarul meu. După aceea vom discuta împreună ipoteza.

Deschise mapa şi scoase o scrisoare dactilografiată de care era ataşată, cu o clamă, fotocopia mult mărită a unui document cu pecete.

- Scrisoarea pe care o vezi am primit-o în urmă cu câteva luni de la prietenul meu profesorul Antoniio Aldobrandini, directorul Muzeului orăşenesc din Veneția. După cum ştii, institutul nostru de istorie întreține corespondență cu instituții ştiințifice de specialitate din diferite țări, făcînd schimb de materiale care interesează pe cercetătorii respectivi. Anul trecut am avut prilejul să-i trimit profesorului Aldobrandini - o somitate mondială în ceea ce priveşte istoria Veneției - unele da’te inedite cu privire la călătorii venețieni care au vizitat Țara romînească şi Moldova în secolele al XV-lea şi al XVI-lea. Savantul italian s-a revanşat destul de prompt trimițîndu-mi fotocopia unei scrisori descoperite în arhivele oraşului Veneția, scrisoare datată 24 mai 1533, în care - după cum vei vedea - e vorba de un voevod valah.

Savantul întinse peste masă fotocopia scrisorii. În timp ce tînărul parcurgea cu oarecare greutate textul vechi Italian, profesorul îi dădea unele lămuriri:

- După cum vezi, scrisoarea este semnată Lucreția Cigala şi adresată lui Scipione Cigala din Constantinopole. Ştii, probabil, că acesta este numele creştinesc al lui Sinan Paşa, care era de origine albanezo-italiană şi trecuse la mohamedanism, spre marea durere a mamei sale. Renegatul Scipione Cigala a urcat toate treptele ierarhiei demnităților turceşti, ajunglnd mare vizir. Deşi papa Clement al VIII-lea l-a afurisit, mama sa, Lucrezzia Cigala, a continuat, după cum vezi, să corespondeze în ascuns cu el'. În mod special îți atrag atenția asupra celui de-al patrulea paragraf,

Tînărul citi rar, traducînd în romîneşte:

„Şi mai află că aici, la Veneția, stă de cîtva timp un pribeag valah care-şi zice „Petras Demetrius Princeps et Flaeres Valahiae” şi locuieşte în palatul Ca

Pozzo, lîngă casa Priuli, şi are secretar pe un italian pe nume Francisco Sivori şi o mulțime de servitori.

Şi mai află că acest pribeag vrea să ia din nou tronul Ungaro-Vlahiei, şi în palatul lui îl vizitează ambasadorul francez de Maisse şi are scrisori de recomandație de la senatul Veneției şi este sprijinit de papa, de regele Franței şi de dogele Veneției.

Şi mai află că aici, la Veneția, se spune că pribeagul valah va înapoia banii împrumutați cînd va ajunge iar domn în țara lui, fiindcă atunci cînd a fugit înspre cetatea transilvană a Barassoviei a ascuns într-o peşteră din munți o comoară cu nestemate şi mulți bani.

Şi-ți scriu acestea ca prin iscusința ta să zădărniceşti planurile pizmaşe ale duşmanilor tăi ticăloşi, care uneltesc împotriva ta..."

- După toate aparențele, zise profesorul, scrisoarea aceasta n-a ajuns niciodată în mîinile temutului Sinan Paşa. Aceasta este, de altfel, şi părerea prietenului meu, profesorul Aldobrandini. De ce n-a fost trimisă nu se va afla probabil niciodată. Poate Lucrezzia Cigala s-a răzgîndit sau poate că scrisoarea a fost interceptată de uu spion al pribeagului voevod valah ,..

Tînărul nu mai era atent la cele ce-i spunea savantul. Privea gînditor reproducerea documentului şi murmura :

- O peşteră în munți... înspre cetatea transilvană a Barasso viei...

Din nou se ridică în picioare şi începu să se plimbe agitat prin veranda îngustă.

- E limpede, strigă apoi. Sînt convins că...

- Răbdare, tinere, îl întrerupse bătrînul profesor. Ştiu ce vrei să spui, dar deocamdată e o simplă Ipoteză. Ne trebuie dovezi, dovezi care să transforme ipoteza noastră în certitudine. De aceea te-am chemat aici. Te-am chemat în primul rînd fiindcă ai fost studentul meu preferat, În al doilea rînd fiindcă sînt - oricum - prea bătrîn ca să mă mai cațăr pe munți, şi în al treilea rînd fiindcă cercetările noastre îți pot fi de un real folos la întocmirea lucrării de aspirantură. Şi acum să facem un plan de bătălie...

Au stat pînă după miezul nopții, aplecați asupra unei hărți, discutînd îndelung, făcînd însemnări, întocmind itinerarii.

Într-un tîrziu, profesorul s-a ridicat îndreptîndu-se din şale, apoi şi-a scuturat de cenuşă pipa :

-- Trebuie să-ți procuri echipamentul necesar de la Cîmpulung. Nu vorbi cu nimeni despre cele discutate astă- seară. Nu trebuie să uiți nici o clipă că deocamdată e doar o ipoteză. Cînd crezi că poți porni ?

- Dacă ar fi după mine, chiar acum.

Savantul zîmbi:

- Tezaurul nostru a aşteptat aproape patru sute de ani Mai poate să aştepte o zi sau două...

Se despărțiră cu o strîngere de mînă.

Deşi era tîrziu şi avusese o zi obositoare, tînărul nu putu să adoarmă multă vreme. Stătea În pat şi visa cu ochii deschişi. Cînd, în sfîrşit, ațipi, cocoşii cîntau pentru a doua oară.

CAPITOLUL AL TREILEA

În care e vorba de documentele unei cancelarii domneşti şi unde se pomeneşte pentru prima oară de Berthier.

Un grup de patru excursionişti urcau dinspre Rucăr, pe poteca de pădure ce duce pînă la poalele Pietrei Craiului, la stînca mare şi ciudat răsucită, cunoscută sub numele de Cerdacul Standului. Drumul în pantă lină era străjuit de molizi înalți şi drepți, printre care se zăreau tufele de zmeură şi pălăriile viu colorate ale ciupercilor. În dimineața limpede de vară se auzea numai ciripitul păsărilor de pădure, iar de jos, dinspre păşunile din vale, răzbătea cînd şi cînd sunetul tălăngilor de la stînă.

Grupul celor patru nu avea nimic deosebit. În timpul lunilor de vară, mii de turişti de felul acestora bătătoresc potecile munților noştri, bucurîndu-se de aerul proaspăt şi de frumusețea priveliştilor carpatine.

Cel care mergea în frunte era un bărbat de vreo 30 de ani, cu trăsăturile feței pronunțate ; avea sprîncene stufoase, care aproape că se împreunau deasupra nasului cam borcă- nat, ceea ce făcea să pară că are ochii mici. Abundența părului din sprîncene era parcă o compensație pentru faptul că pe cap părul se rărise într-un început de chelie. Mihai Munteanu era geolog şi nu scăpa nici un prilej să arate tovarăşilor de drum cunoştințele sale de specialitate. Uneori se oprea, cerceta pămîntul şi explica :

- Ne aflăm pe nn sol scheleto-turbos, care vesteşte turbăriile regiunilor înalte.

Ajungînd pe vreo coastă de munte, ținea să-i anunțe pe ceilalți că :

- Aici se îmbină destul de curios unele şisturi paleo- zoice de cristalinitate ridicată, cu conglomerate din cretacicul inferior.

Aceste remarci, a căror semnificație o înțelegea numai el, atrăgeau glumele celorlalți. Mai ales Ileana, logodnica lui, nu scăpa nici un prilej să-l ia peste picior:

- Parcă ai explora Antarctida sau izvoarele Amazoanelor şi nu o potecă pe care ciobanii din Bucegi o bat de mii de ani.

Ileana Velescu era studentă la filologie şi îndrăgostită de Istorie, pe care o studia cu pasiune. Era blondă, de statură potrivită ; ochii mari, verzi aveau o sclipire de umor. Bună camaradă, ținea pasul cu ceilalți şi nu se plîngea de oboseală, cu toate că, pe alocuri, drumul accidentat solicita eforturi serioase din partea excursioniştilor.

Luase în excursie şi pe fratele ei mai mic, Costel, un băiat de 10 ani, vioi şi

neastîmpărat, care se cățăra pînă în vîrful brazilor şi imita strigătul cucului sau dispărea cîte un sfert de ceas, pentru ca apoi să apară zgîriat pe genunchi, cu cămaşa ruptă şi cu cravata de pionier plină cu zmeură proaspăt culeasă.

- De ce nu stai lîngă noi, îl dojenea sora lui. Vrei să cazi într-o prăpastie ? Nu te mai Iau niciodată cu mine.

- Lasă-l, intervenea Paul Coman. E doar vacanță. Curînd intră din nou la învățătură ...

Ultimul membru al grupului, profesorul Coman - în care cititorul va recunoaşte, fără îndoială, pe vizitatorul şi fastul student preferat al savantului Iosif Anton - se ataşase celorlalți abia la Cîmpuluug. Avea cam aceeaşi vîrstă cu geologul Munteanu, pe care-l cunoştea de mult. Era acum mai îngîndurat ca de obicei; vorba lui molcomă accentua impresia de seriozitate, de preocupare, a feței sale; părea că se gândeşte îndelung înainte de a spune ceva, chiar dacă era vorba de lucruri lipsite de însemnătate.

Cu o zi înainte, la Cîmpulung, în timp ce-şi achiziționa unele lucruri trebuincioase excursiei pe care avea de gînd s-o întreprindă, îi întîlnise pe ceilalți. Hotărîseră să facă împreună prima parte a drumului, după care Paul Coman urma să rămînă la stîna de lîngă Cerdacul Standului, unde se afla Peştera Novacului, iar ceilalți să-şi continue excursia înspre Piatra Craiului.

Cu unul dintre camioanele exploatărilor forestiere făcuseră drumul pînă la Rucăr, de uude porniseră o dată cu răsăritul soarelui, aşa că pe la orele 9 au ajuns la Cerdacul Standului, prima etapă a excursiei. Cîteva sute de metri mai departe, lîngă un izvor cu apă limpede şi rece, s-au aşezat să se odihnească şi să mănînce. Cu acest prilej, zmeura culeasă de Costel fu foarte apreciată ca desert şi îi atrase laude chiar din partea sorei sale, care de obicei îl dojenea.

După-masă, bărbații aprinseră țigări; Ileana spăla tacâmurile de aluminiu la izvor, şi Costel alerga după fluturi ca să-şi îmbogățească insectarul.

- Frumoasă regiune, remarcă geologul.

- Da, splendidă, aprobă Coman.

- Ai fost tăcut tot timpul. Nu ştiu dacă ai scos douăzeci de vorbe în totaL. Eşti îngîndurat, pari preocupat de ceva.

Tînărul profesor lăsă privirea să-i alunece departe, peste creasta stîncoasă a Pietrei Craiului, deasupra căreia -goneau nori alburii mînați de vînt.

- Da, răspunse într-un tîrziu, mă preocupă într-adevăr ceva. De cîteva luni nu-mi dă pace ...

Mihai Munteanu se întoarse şi privi cu atenție fața serioasă a prietenului său.

- _____Nu vrei să-mi împărtăşeşti această preocupare a ta? Poate să-ți fiu de folos, cine ştie ? Se spune că două minți judecă mai bine decît una singură. E ceva grav?

Celălalt ,zîmbi fără să vrea, şi trăsăturile feței i se destinseră.

- Nu. Nu e grav. £ în legătură cu -cercetările mele. Ştii că am studiat istoria şi acum fac aspirantura. Mă frămîntă o chestiune legată de lucrarea pe care o întocmesc pentru aspirantură.

Geologul izbucni în rîs.

- Ei, bată-te să te bată! Şi eu care credeam că cine ştie ce nenorocire ți s-a întîmplat. Ce temă are lucrarea ta '(

-- Despre viața şi domnia lui Petre al III-lea, a lui Petru Cercel, cum i se mai spune.

- Şi ce poate fi atît de complicat în aceasta ? Nu mă pricep prea bine la istorie, dar cred că s-au scris mii de pagini despre acest voevod al tău. Nu văd de ce te frămînți atît. Ai un talent deosebit să-ți creezi probleme.

Profesorul Coman nu răspunse. Privea În zare, înspre Înălțimile stîncoase ; părea că s-a închis iar în el. Fără nici un motiv, Mihai Munteanu avea impresia că mersese prea departe. Ileana, care se întorsese de la Izvor şi ştergea tacî-murile cu un şervet, interveni:

- Iartă-l pe Mişu. E cam repezit. El, ca geolog, se ocupă de pietre, care n-au suflet. Nu înțelege cît de frumoasă e Istoria, cum îmbină ea legenda cu viața, cum filele îngălbenite ale nnui letopiseț sau pergamentul unui hrisov cu pe-ceți îți pot dezvălui sufletul - măreț sau meschin, generos sau lacom, iubitor sau plin de ură - al unor oameni care au trăit cu veacuri în urmă... Ca să simți farmecul minunat al Istoriei, trebuie s-o cunoşti şi s-o iubeşti.

Studenta vorbea cu aprindere. Ceilalți doi o priveau, uimiți oarecum de pasiunea pe care o punea în ceea ce spunea. Dar, după o clipă, ea începu să zîmbească şi întrebă :

- De ce tocmai despre Petru Cercel? A domnit, mi se pare, numai doi sau trei ani. Sînt atîția voevozi mai mari, mai viteji, despre care s-ar putea întocmi lucrări interesante.

Profesorul se însufleți.

- Cred că te înşeli. Istoria noastră cunoaşte foarte puțini voevozi care au avut o viață atît de interesantă ca Petru Cercel. Era deosebit de cult. Studiase pe clasici, vorbea mai multe limbi, scria poezii în italieneşte. A stat mulți ani În Franța, la curtea regelui Henric al III-lea ; a călătorit mult, a fost la Constantinopole, în insula Rodos, la Veneția, în Polonia şi în Siria, la Viena şi în aproape tot Occidentul. Coresponda cu Ecaterina de Medicis, cu împăratul Maximilian al II-lea, cu ducele de Guise. A ridicat Biserica domnească din Tîrgovişte şi a construit prima fabrică de tunuri din Țara Romînească, după modelul celei din Veneția. Dar nu e mai puțin adevărat că unele documente arată că a pus biruri grele, că a organizat asasinarea unor sfetnici apropiați de-ai săi...

- Atunci de ce te frămînți atît ? îl întrerupse geologul. Văd că tema lucrării e interesantă şi - ceea ce e mai Important - îți place.

- Dar nu e vorba de temă. Altceva mă frămîntă. Cum să redau cît mai

aproape de adevăr firea acestui voevod, trăsăturile sale sufleteşti, cum să consider domnia lui, rolul său în istoria atît de agitată a Valahiei din a doua jumătate a veacului al XVI-lea ? A fost el într-adevăr o personalitate strălucită prin cultura sa, un voevod luminat, un reformator care a opus rînduielilor turceşti, retrograde, pe cele apusene, pe cele din Italia Renaşterii, din Franța lui Ronsard şi a lui Montalgne ? Sau a fost - ca atîția alți domnitori al veacului său - un aventurier lipsit de scrupule, un om stăpînit de lăcomie şi de setea de a parveni, sinistru prin asasinatele pe care le-a poruncit, odios prin nemiloasa exploatare a poporului, pe care l-a împovărat cu biruri grele?

Vorbind, Paul Coman se plimba agitat prin iarba micii poieni. Părea că nu se adresează celor ce-l ascultau, ci că stă de vorbă cu sine însuşi. Fără să-şi dea seama, ridicase tonul, iar Costel, care era în apropiere, lăsase fluturii şi gîzele, venind să asculte cu ochii mari.

După cîteva clipe de tăcere, Munteanu întrebă:

- Ai cercetat toate documentele, cronicile ? Poate acolo să găseşti răspunsul la problemele care te frămîntă.

- Luni şi luni de-a rîndul, zi de zi, n-am ieşit din bibliotecă. Am studiat cîteva sute de documente referitoare la acea epocă şi am studiat ce au scris învățații noştri despre Petru Cercel. Am devorat literalmente cronica lui Radu Popescu şi Letopisețul Cantacuzinesc, am citit mii de pagini despre Valahia din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, dar în zadar. Cronicarii se contrazic, iar Istoricii au fiecare altă părere. Atunci care-i adevărul ? întregul material documentar e pregătit; nu rămîne decît să mă aşez la masa de scris şi să aştern pe hîrtie lucrarea. Dar cum s-o fac ? îmi lipseşte Ideea centrală, firul roşu al Ariadnei, care să mă scoată din labirintul informațiilor contradictorii, îmi lipseşte o şiră a spinării pe care să se axeze întreaga lucrare. În nici un caz nu vreau să fac un studiu pur informativ, obiectivist.

Profesorul tăcu o clipă, apoi adăugă':

- Tovarăşa Ileana avea dreptate cînd spunea că cel care studiază istoria trebuie să dezvăluie sufletul eroilor aşa cum se reflectă în însuşirile şi în atitudinea lor. Petru Cercel a fost măreț sau meschin, generos sau lacom? A fost, un om de o deosebită noblețe sufletească sau un asasin odios. (Abia după ce voi rezolva această problemă, voi putea trece la redactarea lucrării.

- Cum crezi că o vei putea, rezolva? interveni studenta. Dacă documentele şi cronicile se contrazic...

- Cercetătorul istoriei trebuie să lucreze uneori ca un detectiv, începu Paul Coman gînditor, apoi se opri amintindu-şi de făgăduința dată profesorului Iosif Anton. „Nu trebuie să uiți nici o clipă - îi spusese savantul - că deocamdată e doar o ipoteză..."

- Cum voi rezolva problema? continuă el, deocamdată nu ştiu nici eu. Fapt este că de la Petru Cercel au rămas foarte puține documente. Ştim că ducea,

o corespondență asiduă cu personalități de seamă din numeroase țări, dar nu avem decît puține scrisori. A scris numeroase poezii, dar În afară de imnul apărut în culegerea lui, Ştefan Guazzo „Dialogghi Piacevolo", tipărită la Veneția în 1586, nu cunoaştem nimic. De la acest voevod cărturar, care vorbea şi scria în mai multe limbi, ne-au rămas mai puține documente decît de la mulți dintre predecesorii şi urmaşii săi. Unde sînt aceste documente pe care cu siguranță că le păstra, după obiceiul prinților pe care i-a cunoscut în Apus şi cu care întreținea relații de prietenie ?. Dacă aş găsi materialul acesta, problema ar fi rezolvată.

- Eşti sigur că asemenea documente au existat ? întrebă studenta.

- Iar dacă au existat, interveni şi geologul, poate au fost distruse. Sînt aproape patru sute de ani de atunci...

- Sânt sigur că au existat. Petru Cercel avea ca secretar particular pe un oarecare Bertiuer, pe care i-l dăduse Henric al III-lea, regele Franței, de asemenea pe italianul Francisco Sivori, care-i fusese ataşat de către AKonso d'Este, ducele Ferrarei. Mai ales Berlhier era foarte priceput în treburi de acestea; slujise înainte ca secretar la diferite personalități de seamă din Franța şi Italia; l-a urmat pe meleagurile noastre pe voevodul valah cînd acesta - în urma stăruințelor regelui Franței - a fost numit domn al Țării Romîneşti. Dacă actele cancelariei domneşti n-au fost distruse, dacă mai există şi pot fi descoperite, ele ar pune poate într-o lumină cu totul nouă relațiile principatelor cu forurile diriguitoare din Constantinopole, cu Transilvania lui Sigismund Bathory şi Polonia lui Ştefan Bathory, cu Rusia lui Ivan cel Groaznic, cu puterile apusene din vremea aceea. În orice caz, documentele ne-ar dezvălui sufletul acestui voevod, asupra căruia s-au emis teoriile cele mai contradictorii.

- Şi unde crezi că s-ar putea găsi ? întrebă studenta. Paul Coman se uită gînditor la ea. Apoi privirea il alunecă din nou peste crestele stîncoase ale Pietrei Craiului, deasupra cărora se învîrtea în zbor un şoim. Se adunan nori cenuşii care vesteau ploaia. Răspunsul întîrzie cîtva timp, după care veni scurt şi neaşteptat:

-- Poate că la cîteva sute de metri de locul unde ne aflăm acum.

CAPITOLUL AL PATRULEA.

În care Paul Coman vorbeşte de cele trei drumuri dintre Tîrgovişte şi Braşov, iar Costel se dovedeşte a fi mare amator de filme de aventuri.

Declarația laconică şi neaşteptată a profesorului de Istorie produse reacții felurite la cei trei tovarăşi de drum ai săi.

Ileana Velescu tresări, Iar geologul ridică şi el uimit capul. Costel uitase de cutia de carton pe care o ținea în mînă şi în care cîteva gîze se zbăteau şi zumzăiau desperate de captivitatea ce le fusese impusă.

- Ce vrei să spui cu asta ? întrebă studenta. Ce să caute documentele

lui Petru Cercel la poalele Pietrei Craiului?

Profesorul se lăsă în Iarbă şi începu să desfacă una dintre cataramele de piele ale rucsacului său. În timp ce cotrobăia printre nişte hîrtii aflate în buzunarul exterior al rupsacului, explica :

- La 16 aprilie 1585, Petru Cercel părăsea Tîrgovişteа îndreptîndu-se spre Transilvania. Boierii îl trădaseră, luînd drumul Giurgiului ca să se plîngă turcilor. Voevodul ducea cu el 500 de soldați şi 43 de care încărcate cu bani - tot tezaurul țării -, cu pietre prețioase, cu haine şi mobile scumpe. Cronica nu spune pe ce drum a (mers. Se ştie numai că, ajuns la Braşov , la vechea cetate a Berassoviei, cum se spunea pe atunci -, a fost prins şi reținut în închisoare de către magistratul Fogors, care i-a confiscat şi averea. A evadat şi - după multe peripeții - a ajuns din nou în Italia, sărac lipit. În urma protestului sultanului Murad al]II-lea \ braşovenii sînt nevoiți să înapoieze turcilor prada bogată luată de la principele valah ; dar, de data aceasta, sînt numai 14 care cu mobilă şi bani, care sînt îndreptate spre Constantinopole. Se cunoaşte şi conținutul : 125,000 de dinari, 722 galbeni de aur, un mărgăritar mare pe care domnitorul îl purta la ureche, un sigiliu în valoare de 240 de galbeni, 14 haine de brocard şi catifea, blănuri de rîs şi zibelină, hamuri cu inele de aur şi de argint, încrustate cu pietre prețioase.

În timp ce vorbea, Paul Coman scosese din rucsac o hartă şi o desfăcuse pe iarbă în fața lui.

- Se pune întrebarea, continuă el, unde au rămas celelalte 29 de care ? Nu e nevoie să fii cine ştie ce matematician ca să socoteşti că, plecînd din Tîrgovişte cu 43 de care şi sosind la Braşov cu 14, pe drum au rămas 29 de care. Chiar dacă admitem că magistratul Fogoras şi braşovenii săi au reținut pentru ei o parte din bogățiile confiscate, rămîne totuşi o diferență apreciabilă. În afară de aceasta, Berthier, secretarul particular al voevodului, a dispărut şi el pe drum. El a plecat din Tîrgovişte, dar nici un document nu menționează că a sosit la Braşov. Berthier ținea arhiva lui Petru Cercel.

Profesorul se aplecă asupra hărții. Ceilalți se strînseră în jurul său, ascultînd explicațiile pe care Paul Coman le sprijinea urmărind cu creionul, pe hartă, itinerarille.

- De la Tîrgovişte la Braşov, voevodul şi suita sa puteau alege trei drumuri. Le-am însemnat pe hartă. Primul este drumul neguțătorilor braşoveni, care duce de la Tîrgovişte, pe lîngă mănăstirile Dealul şi Golgota, peste Morenii de astăzi - care pe vremea aceea nu era centrul industrial de acum, ci, probabil, un Cătun cu cîteva case răsfirate pe o coastă de deal -, apoi pe valea Teleajenului şi peste vama de pe vechiul drum al Buzăului, la Braşov.

- Acesta este drumul firesc pe care trebuia să-l ia voevodul, Interveni Ileana Velescu. Drum bătătorit de chervanele braşovenilor, care veneau uneori tocmai de la Lipsca, îndreptîndu-se spre oraşele Orientului, în special spre

Constantinopole, încărcate cu catifele, dantelă şi brocarte, cu arme şi porțelanuri. Şi tot acesta era drumul pe care-l luau produsele romîneşti, ceara şi mierea, vînatul şi vinurile, foarte apreciate pe vremea aceea la Braşov şi mai departe, la Lipsea şi pînă la Veneția.

- Aşa este, făcu tînărul profesor. Şi tocmai aceasta mă face să cred că Petru Cercel nu a ales drumul acesta, era prea bătătorit, era drumul oficial. Mihnea Vodă avea partizani destul de numeroşi în țară, care încercau să împiedice

fuga lui Cercel cu visteria şi bogățiile palatului domnesc. Pe de altă parte, Sultanul Murad al III-lea îşi avea funcționarii săi la vama Buzăului. Şi nici magistratul Fogoras al Braşovului, legat prin puternice relații comerciale de Poartă, nu putea să-l primească pe fugarul domn valah ca pe un călător oarecare, venit pe drumul obişnuit.

Profesorul tăcu o clipă, apoi continuă:

- Un al doilea drum posibil e cel care urcă de la Tîr- govişte pe valea Ialomiței, pe la Pucioasa, Pietroşița şi Moroieni, apoi peste munți la Târzburgul săsesc, Branul de astăzi. De-aici, prin Rîşnov, e cale de cîteva ceasuri pînă la Braşov.

- E un drum foarte dificil, remarcă geologul. L-am făcut în urmă cu cîțiva ani, cînd eram student, în cadrul excursiei de studii.

- Da, e dificil. îndeosebi porțiunea dintre Moroeni şi Bran, peste munții Leaotel, e aproape inaccesibilă. Aceasta m-a făcut să părăsesc ipoteza că Petru Cercel ar fi ales calea aceasta. Nu trebuie să uităm că ducea cu el 43 de care grele.

- Atunci, strigă studenta urmărind cu atenție harta, mai rămîne un singur drum : cel lîngă care ne aflăm acum.

-înțeleg, în sfîrşit, de ce ai insistat să mergem pe-aici, interveni geologul. Cînd ne-am întîlnit la Cîmpuluug, noi aveam cu totul alte proiecte. Voiam să urcăm Făgăraşul. Dumnealui, zise întorcîndu-se spre studentă, o pornise pe urmele lui Petru Cercel. Numai că a întîrziat cam cu patru sute de ani.„

Cîteva clipe domni tăcerea, întreruptă numai de susurul izvorului şi de fîşiitul vîntului printre acele brazilor. Pe urmă geologul rîse scurt:

- E absurd.., absurd.., să crezi că după aproape patru veacuri vei putea găsi în felul acesta răspunsul la problema care te frămîntă. Acest răspuns trebuie să-l cauți în documentele prăfuite ale arhivelor şi bibliotecilor, nu pe înălțimile ozonate ale Pietrei Craiului.

Petre Coman se aprinse la față şi păru gata să izbucnească, dar în urechi îi sunară cuvintele profesorului Iosif Anton, omul la care ținea mai mult ca la oricine : „O ipoteză... numai o ipoteză..." Păturі harta şi o puse la loc, în rucsac,

- Ai dreptate, zise. E doar o ipoteză, neverificată pînă acum. Dar fiindcă tot mi-am permis o vacanță de două săptămîni... Ştii doar că sînt un excursionist pasionat... Drumul de la Rucăr spre Țara Bîrsei e atît de pitoresc...

îi părea rău că se lăsase prins de un entuziasm de moment şi dezvăluise motivul ascuns ce-l mînase spre aceste locuri. Şi nu pomeni nimic despre planul amănunțit pe care-l întocmise cu două nopți în urmă, împreună cu profesorul Iosif Anton, pe veranda casei lui moş Petrache Negară. Nu vorbi nici de plita ciobanilor de la Cerdacul Standului, nici de salba Ancăi- fata învățătorului din Rucăr, nici de scrisoarea primită de la profesorul Antobrandini.

îşi strînseră cu toții lucrurile şi se pregătiră de plecare.

- Plouă, strigă deodată Costel întinzînd mîna spre crestele din zare.

În focul discuției nu observaseră că nori negri se strînseseră deasupra înălțimilor semețe ale Pietrei Craiului, acoperind soarele şi întunecînd cerul. La miazănoapte, înspre cîmpia Bîrsei, cerul era aproape negru,, şi o perdea deasă de ceață împiedica vederea.

- În cel mult o jumătate de- ceas, ploaia ajunge şi aici, făcu geologul. Unde să ne adăpostim ? Sîntem la patru-cinci ceasuri de casa pădurarului din valea Dîmboviței şi cam tot atîta facem şi pînă la cabana Plaiul Foii. Nu-mi surîde deloc să stau cîteva ceasuri în ploaie, sub un brad sau în spatele unei stînci.

- E ploaie de vară, încercă Ileana să-l consoleze. Trece repede.

- Dar nu destul de repede ca să nu ne ude pînă la piele. Aversele de vară sînt cele mai puternice.

- Ar mai fi o soluție, interveni profesorul Coman ezitînd. După cum v-am spus, de-aici, de la Cerdacul Standului, aveam de gînd să mă despart de dumneavoastră, De-aici, aproape, porneşte o potecă de pădure îngustă şi şerpuită, cunoscută sub numele ei vechi de Drumul Grănicerilor. Nu e marcată pentru turişti, o folosesc numai pădurarii şi ciobanii. Dacă nu m-am înşelat în calcule, după un sfert de ceas de mers pe această potecă, vom găsi în vale o stînă unde ne putem adăposti pînă trece ploaia.

Şovăi o clipă, apoi adăugă:

- Ceva mai sus se află o grotă, căreia localnicii îi spun Peştera Novacului. Şi acolo ne putem, eventual, adăposti.

- Cunoşti bine regiunea, făcu studenta zîmbind.

■-- Ce vrei, zise cam acru Mişu Munteanu, dacă umblă să găsească hîrțoagele voevodului său... În sfîrşit, n-avem de ales. S-o pornim pe poteca asta a grănicerilor.

După cîteva minute, micul grup porni. Paul Coman mergea în frunte. Nici el nu fusese încă niciodată pe drumul acesta, dar studiase îndelung şi cunoştea pe dinafară harta pe care i-o dăduse profesorul Iosif Anton, astfel că în scurtă vreme găsi poteca. Pe alocuri era foarte îngustă, acoperită aproape complet de ramurile arbuştilor de pe margine; pe alte porțiuni, colțuri de piatră şi rădăcini noduroase o făceau aproape nepracticabilă.

Costel mergea lîngă profesorul Coman, pe care îl privea cu alți ochi de cînd aflase de cercetările sale istorice. Băiatul nu mai era aşa de neastîmpărat ca

înainte şi părea preocupat de ceva. Cînd poteca se lărgi puțin, veni alături de Paul Coman şi întrebă :

- De ce-i spunea voevodului Cercel ?

- Fiindcă purta un cercel în ureche. Era un fel de modă pe care o adusese cu el de la Paris, de la curtea lui Henric al III-lea. Tinerii de acolo, aşa-zişii „mignoni", îşi frezau într-un anumit fel părul, îşi lăsau barba în formă de cioc, purtau coliere la gît şi cercei în urechi. Noaptea cutreierau străzile Parisului în procesiuni, amatori oricînd să se bată în duel cu cineva. Cînd a venit domn în Țara Romînească, poporul l-a poreclit Cercel. Aşa i-a rămas numele şi în istorie.

Costel sorbea literalmente cuvintele profesorului. După ce mai merseră o vreme tăcuți, băiatul spuse:

- Ce bine ar fi să găsim cele 29 de care ale lui Petru Cercel. Ar trebui să căutăm în peşteră.

Profesorul tresări.

- De ce Í se surprinse întrebînd.

- Fiindcă, de obicei, comorile se găsesc pe insule părăsite sau în peşteri. Am văzut mai multe filme unde se întîmpla aşa.

Celălalt rîse şi-l mîngîie pe băiat pe părul încîlcit şi presărat cu ace de brad:

- În realitate nu se întîmplă chiar aşa ca În filme.

- Totuşi ar fi foarte interesant, nu renunță Costel la ideea lui.

Mergeau cam de un sfert de oră cînd ajunseră într-un luminiş unde copacii se răreau mult datorită solului stîncos. Drumul continua săpat în coasta muntelui. În vale se zăreau, departe, două clădiri de lemn, ca nişte magazii:

- Acolo trebuie să fie stîna, zise profesorul arătînd clădirile care, de sus, păreau ca nişte Jucării de copil.

Pînă acolo mai era o distanță bună, greu de parcurs pe coasta împădurită a muntelui. În cealaltă parte, la cîteva sute de metri mai sus, se zărea Intrarea în peşteră, străjuită de blocuri mari, pietroase. Unele stînci păreau să se țină în echilibru printr-o adevărată minune şi te aşteptai parcă în fiece clipă să se prăbuşească, rostogolindu-se cu zgomot asurzitor.

Cerul se întunecase cu nori grei, plumburii. începuseră să cadă primele picături de ploaie, rare şi mari.

- A început mai devreme decît credeam, zise studenta acoperindu-şi capul cu gluga hanoracului.

- Nu mai putem ajunge pînă la stînă, făcu geologul. Mi se pare, se adresă el lui Coman, că te-ai cam înşelat în calculele tale.

- Să urcăm pînă la peşteră, strigă Costel. În cîteva minute sîntem acolo.

- Biné, se învoi profesorul. Altceva nu n« rămîne de făcut.

Se Întunecase afară ca în amurg. Dar nu un amurg senin de vară, ci unul mohorît, cețos, prevestitor de vreme rea. Ploaia nu se întețise, însă de departe

răzbăteau primele răbufniri de vînt, contrastînd ciudat cu liniştea de pînă atunci. Tunetele se auzeau deocamdată înfundat, de parcă în depărtate copitele a mii de cai ar fi frămîntat stîncile munților.

Deşi distanța era scurtă, ascensiunea se dovedi a fi anevoioasă, datorită faptului că trebuiau să ocolească Stîncile prea abrupte şi porțiunile cu grohotiş, unde bocancul aluneca negăsind sprijin. Se agățau de tuiele ce creşteau printre crăpăturile pietrelor şi căutau să calce mai ales pe micile oaze de muşchi, care ofereau mai multă siguranță decît piatra alunecoasă. Paul Coman şi geologul Muntean«, alpinişti încercați, o sprijineau tot timpul pe Ileana Velescu. Cît despre Costel, se cățăra ca o veveriță şi ajunse la gura peşterii cu mult înaintea celorlalți.

Ultima porțiune a urcuşului a fost cea mai grea. Ploaia se întețise, şi excursioniştii erau uzi pînă la piele. Printre pietre începuseră să şiroiască mici izvoare, care se năpusteau cu repeziciune în jos, pe coasta abruptă, pierzîndu-se în pădurea de la poalele muntelui. Tunetele se auzeau din ce în ce mai tare, iar fulgere brăzdau văzduhul întunecat, lumi- nînd puternic şi ireal stîncile, copacii, norii negri şi fețele încordate de efort şi ude de ploaie ale oamenilor.

Ajunseră la gura grotei cînd ploaia de afară se transformase într-un adevărat potop.

- Credeam că nu mai ajung, făcu geologul scoțîndu-şi rucsacul. Asta nu mai e ploaie, e furtună în toată regula.

Se opriseră lîngă intrare, deoarece în peşteră era întuneric beznă. Se făcuse frig, şi hainele ude erau ca de gheață.

- Trebuie să ne scoatem hanoracele, hotărî studenta, altfel riscăm cîte o pneumonie de toată frumusețea.

- Dacă am putea face focul, zise profesorul, rotindu-şi privirea prin peşteră.

- Aici a mai făcut cineva foc, strigă Costel arătlnd celorlalți rămăşițe de lemne arse şi cenuşă.

- Probabil că uneori se adăpostesc aici şi ciobanii, fu de părere Coman.

Găsiră şi cîteva lemne uscate, iar în curînd focul pllpîia într-o adîncitură a podelei de stîncă, în apropiere de intrarea peşterei. Afară ploaia crease o perdea lăptoasă prin care nu se vedea nici la doi paşi. întinseră hainele la uscat şi se şterseră cu prosoape. Peştera era destul de mică, şi fumul înecăcios făcea pe excursionişti să lăcrimeze.

5

Cum stăteau aşa ciufuliți şi trişti în jurul focului, geologul începu deodată să rtdă :

- Arătăm ca nişte pitecantropi. Cu mii de ani În urmă, oamenii peşterilor făceau ce facem noi acum.

iiar rîsul lui sună fals în atmosfera apăsătoare care domnea. Afară ploaia

părea să se întețească. Un fulger sfîşie o clipă semiîntunericul, luminînd straniu pereții peşterii, şi un tunet puternic cutremură din măruntaie muntele, făcînd parcă să vibreze stîncile. Cei din peşteră tresăriră speriați şi se strinseră mai mult în jurul focului, care era pe cale să se stingă din lipsă de lemne.

„Aşa trebuie să fi fost şi pe vremea cutremurului din 1802", se gîndi fără să vrea Coman, apoi îşi aminti de povestirea profesorului Anton din timpul războiului, cînd obuzele artileriei germane răscoleau stîncile. Unul dintre obuze explodase la intrarea peşterii ; da, chiar a peşterii unde se aflau în clipa aceasta...

Din nou se auzi, asurzitor, bubuitura tunetului, şi profesorul simți cum vibrațiile stîncii îi pătrund parcă în creier, provocîndu-i o tensiune nervoasă de nesuportat. Părea că întreg muntele clocotea şi avu o senzație ciudată de cădere în gol. Se făcu deodată întuneric. Deschise gura să spună ceva, dar apoi işi pierdu cunoştința şi nu mai ştiu nimic.

CAPITOLUL AL CINCILEA.

Unde se vede că nu numai cercetătorii istoriei, dar şi geologii sînt nevoiți uneori să lucreze ca detectivii.

Cînd se trezi, i se păru că au trecut mai multe săptămîni de la acea prăbuşire care-l făcuse să-şi piardă cunoştința. Ileana Velescu era lîngă el şi-i punea comprese pe frunte. Îl durea capul. Deşi lumina era foarte slabă, nu putea să stea cu ochii deschişi.

- Ne-ai speriat, auzi el glasul studentei. De aproape două ceasuri mă străduiesc să te trezesc.
- Ce s-a întîmplat ? murmură el ducînd mîna la frunte, unde simțea o durere vie.

Studenta nu răspunse.

- Mai plouă afară î întrebă el apoi.

Din nou tăcere,

- Mai plouă sau a stat ? insistă Coman.

Răspunsul veni încet, aproape şoptit şi neaşteptat:

- Nu ştiu.

la început profesorul nu pricepu înțelesul acestor cuvinte. Apoi se ridică în capul oaselor şi - strîmbîndu-se din cauza durerii pricinuite de efort - întrebă :

-- Nu ştii ? Cum nu ştii ? Ce s-a întîmplat?

îşi roti privirea şi deodată inima i se strînse : nu mai văzu intrarea peşterii cu lumina ei cenuşie ce se filtra prin perdeaua lăptoasă a ploii întreruptă de fulgerele orbitoare, nu mai auzi răpăitul picăturilor mari pe stînci şi nici tunetul care făcea să vibreze rocile şi să trosnească din încheieturi parcă însăşi inima muntelui. Era o linişte deplină, ciudată,

întreruptă numai de respirația lui zgomotoasă şi de cuvintele rare pe care le rosteau şi pe care ecoul le multiplica, ^ ducîndu-le undeva departe, în adîncul

muntelui de piatră.

- S-au prăbuşit stîncile de la intrarea în peşteră, răspunse într-un tîrziu studenta la întrebarea mută din ochii lui.

Paul Coman lăsă din nou să-i cadă capul pe rucsacul ce-i servea de căpătîi.

- Unde sînt ceilalți? întrebă după o vreme.

- Au plecat să caute altă ieşire. Intrarea peşterii s-a astupat, în schimb pereții din fund s-au despicat, creînd un fel de coridor de piatră. Din faptul că aerul se menține respirabil, Mişu a dedus că este posibil să existe o altă ieşire. El se pricepe, e geolog.

Ochii lui căzură asupra unui muc de lumînare care ardea lipit de un colț de stîncă.

- Luam de obicei lumînări cu noi, explică studenta. La cabane nu e întotdeauna lumină electrică.

- În rucsacul meu sînt două lămpi cu baterie.

- Ştiu, răspunse ea şovăind. Una dintre ele a luat-o Mişu ca să-şi lumineze drumul. Nu trebuie să fii supărat că am cotrobăit prin rucsacul dumitale, dar împrejurările excepționale în care ne aflăm... Am găsit şi tîrnăcopul mic. Mişu spunea că ai un echipament de geolog, de parcă ai fi prevăzut că va trebui să explorăm o peşteră.

Paul Coman nu se putu stăpîni să nu admire curajul tinerei, care - cu toată situația desperată în care se aflau - dovedea multă stăpînire de sine. Sau poate nu-şi dădea pe deplin seama că erau zidiți de vii, că aveau şanse să-şi sfîr-şească zilele aici, în peştera asta blestemată ?

Se ridică încet, sprijinindu-se de peretele stîncos. Durerea ascuțită, pe care o simțise la început, ceda încetul cu încetul.

- Trebuie să încercăm degajarea intrării, spuse.

- Mişu a cercetat în amănunțime pereții. Sînt masivi. Ne-» trebuie, după părerea lui, cîteva luni ca să putem răzbate pînă afară. Pentru atîta n-avem hrană şi nici apă. ...Singura soluție este să găsim altă Ieşire.

Profesorul Izbutise să se ridice şi se sprijini de zidul de stîncă. Se simțea foarte obosit.

Studenta îl susținu.

- Eşti singurul care a avut mai mult de suferit, îi spuse ea. Erai mai aproape- de intrare, Noi, ceilalți, ne-am ales doar cu spaima. Stai şi odihneşte-te ! Trebuie să aşteptăm să se întoarcă Mişu şi Costel din expediția lor.

- Nu, spuse hotărÎt profesorul. Trebuie să pornim după ei. Poate le putem fi de folos, în situația în care ne aflăm, n-avem nici o clipă de pierdut.

îngrămădiră rucsacurile într-o cavitate a peretelui de stîncă şi porniră. Paul Coman mergea înainte, luminînd drumul cu lampa electrică. La început, coridorul era atît de îngust că nu se puteau strecura decît cu mare greutate şi adesea trebuiau să se aplece ca să nu se lovească de tavanul scund. După vreo

trei sute de paşi, galeria începu să se lărgească şi curînd ajunseră la marginea unui puț săpat în stîncă.

Profesorul roti lumina lămpii, făcînd să sclipească cristalele de spat ale pereților calcaroşi şi ale tavanului boltit, care reflectau razele de lumină cu luciri ireale. Gura puțului avea o lărgime de vreo zece metri. Lumina lămpii nu răzbi pînă la fund, dar, cercetînd pereții, Paul Coman găsi nişte trepte săpate în piatră.

- Sînt făcute de mîna omului strigă el, şi pereții stîncoşi ai puțului îi multiplicară vocea, transmițînd-o departe, într-un ecou prelungit. Din loc în loc sînt bătute scoabe de fier, îi arătă el studentei. Coborîrea nu e prea grea.

- Oare sînt trainice ?

- Cred că da. De altfel pe aici au trecut şi Mişu cu- băiatul. Dacă i-au ținut pe ei, vor rezista şi la noi.

îşi agăță lampa de şnurul hanoracului şi păşii cu băgare de seamă pe prima treaptă. Apoi, încet, începu să coboare. Studenta îl urmă. Puțul se îngusta pe măsură ce se apropiau de fund. După vreo sută de trepte, scara se termina la un fel de platformă ca fundul unui cazan şi se pomeniră în fața a două deschizături în stîncă. Printr-una răzbăteau raze slabe de lumină şi zvon de glasuri. Recunoscură fără greutate vocea groasă a geologului şi chiotele lui Costel, ciudat amestecate şi întărite de ecou.

Pătrunzînd în încăperea de unde veneau zgomotele, rămaseră pironiți locului în fața feericului spectacol ce-l ofereau pereții stîncoşi, podeaua şi tavanul boltit, care reflectau prin milioane de cristale lucioase lumina lămpilor, într-un joc de raze şi culori, ca nişte focuri de artificii. în timp ce geologul ciocănea cu tîrnăcopul de mînă pereții, Costel alerga de colo pînă colo, încercînd să desprindă cu un briceag cristalele de cuarț, a căror strălucire îți lua ochii. În fața minunatului spectacol, uitară pentru o clipă situația dificilă în care se aflau.

în sfîrşit Costel îi zări şi veni spre ei alergînd. Geologul se apropie şi el.

- îmi pare bine, îi spuse lui Coman, că ți-ai revenit. O să avem nevoie de toate forțele noastre.

îl luă deoparte, ca Ileana şi Costel să nu poată auzi, şi-i spuse:

- Am explorat cu atenție pereții peşterii. Sînt peste tot masivi şi, după părerea mea, numai o minune ne poate salva. O minune ca aceea care ne-a îngropat de vii aici. Grozavă idee ai avut cînd ne-ai propus să ne adăpostim în peşteră...

Profesorul tăcu şi plecă ochii în pămînt. Îl durea capul acolo unde se lovise şi se simțea vinovat față de ceilalți.

Ileana auzise totul, deoarece ecoul amplifica puternic sunetele.

- Nu ți-e ruşine să vorbeşti astfel ? interveni ea. Nu e nimeni vinovat de ceea ce ni s-a întîmplat. Doar furtuna aceea blestemată.

Geologul nu răspunse. Îl trase pe Paul Coman într un colț mai depărtat al încăperii şi urmă:

- Această peşteră a avut odată comunicație directă cu exteriorul. Pentru mine ca geolog, aceasta e limpede. Vrei dovezi? Priveşte aceste plante uscate.

Îi arătă pe podeaua înnegrită, aproape de îmbucătura cu unul dintre pereții peşterii, un fel de muşchi uscat, asemănător cu bureții de şters creta de pe tablă :

- E aşa-zisul muşchi luminos, care creşte în peşteri deschise. Iar frunza aceea decolorată provine de la o specie de ferigă pitică, pe care botaniştii şi speologii o numesc asptemium *Irickomancs*. Îți trebuie şi alte dovezi ? Ți le poate da Costel.

Îl chemă pe băiat.

- Arată cu ce ți-ai îmbogățit colecția.

Costel abia aştepta să arate descoperirile sale cele mai proaspete. Desfăcu cutia în care ținea broaştele uscate şi insectele şi scoase mîndru un schelet de reptilă, lung de vreo douăzeci şi cinci de centimetri.

- E un proteus anguinus, aşa-zisa şopîrlă de peşteră, zise geologul. Să nu crezi că e o specie dispărută. Ba, dimpotrivă, în formațiile geologice vechi nici nu s-au găsit urme. În schimb, astăzi e destul de frecventă în peşterile de la noi din Carinlia şi din Dalmația. E de culoare gălbuie-cenuşie, trăieşte numai la întuneric şi are ochii acoperiți cu o pieliță.

- Nu crezi că şopîrlele acestea s-ar fi putut strecura pe sus, pe unde am intrat şi noi ?

Geologul îl privi ironic.

- Imposibil. Pereții puțului sînt prea abrupți. De altfel coridorul prin care am trecut s-a format abia acum. Asta se recunoaşte după structura cristalelor. În schimb puțul şi grota în care ne aflăm sînt foarte vechi.

- În ce măsură ne pot folosi toate acestea? Acum cel mai important lucru pentru noi este să putem ieşi de-aici.

- Să rezumăm deci concluziile noastre. În primul rînd, ştim că ne aflăm într-o peşteră de formație calcaroasă predominantă. Culorile galben-brune ale unor straturi arată prezența minereurilor de fier, iar cele cenuşii-negre, slabe întrepătrunderi de cărbune, în special grafit. Cristalele lucioase provin de la cuarț şi de la diferite silicate ; de asemenea am notat prezența unor straturi de spat calcaros dispus în lamele. În al doilea rînd ştim că peştera în care ne aflăm a avut o comunicație directă cu exteriorul. Dovadă : muşchiul, frunza de ferigă şi scheletul de proteus anguinus. Această comunicație nu mai există însă de mulți ani, deoarece muşchiul, deşi foarte rezistent, este complet uscat, iar din pielea solzoasă a şopîrlei noastre n-a mai rămas nici urmă.

- Cînd crezi că a fost astupată peştera ?

Cu vîrful bocancului, geologul răscoli, gînditor, muşchiul uscat de la picioarele lor:

- Ştiu eu ?! Poate cu cincizeci de ani în urmă, poate cu o sută de ani... sau mai mult.

- Eu cred că sînt mai mult de o sută cincizeci de ani.

- De unde ştii ?

- Pînă în 1802 exista aici în regiune o grotă adîncă, neexplorată, căreia localnicii îi spuneau Peştera Novacului. Un cutremur părea că i-a prăbuşit pereții. Dar, după cum se vede, n-a făcut decît să-i astupe intrarea. Cred că ne aflăm în vechea peşteră.

- Bine, dar grota în care ne-am adăpostit ?

- A apărut mult mai tîrziu, în timpul primului război mondial. Fiind situată cam în acelaşi loc cu prima, cu cea dispărută, ciobanii din partea locului i-au zis tot Peştera Novacului. De altfel au avut dreptate; după cum vezi, cele două peşteri sînt legate Între ele.

- Este un fenomen obişnuit. În Suabia, în Dordogne şi în Pirinei se cunosc numeroase grote legate subteran. Unele dintre ele au ieşiri care corespund zeci de kilometri mai departe. Dar să revenim la concluziile noastre. Spuneam deci că peştera a avut o comunicație directă cu exteriorul. Prezența ferigei de tipul asplenium trichomanes şi a lui proieus an- guinus ne duce însă şi la o a treia concluzie: că în peştera noastră a existat apă. Poate că nu curgea pe-aici nici un rîu subteran şi nici măcar un izvor, dar umezeală era. Feriga nu poate trăi fără umezeală, iar şopîrla de peşteră se hrăneşte cu mici plante care cresc pe sol umed. Or, după cum te poți convinge, peştera noastră este actualmente complet uscată. Iată deci încă o dovadă că în trecut ea n-avea aceeaşi înfățişare ; surparea ce a intervenit n-a astupat numai Ieşirea, ci şi sursa de umezeală. De aci putem deduce că drumul spre Ieşire trebuie căutat prin acel perete unde eventual există urme de umiditate. îmi urmăreşti raționamentul ?

- Da. Ceea ce spui e foarte logic. Văd că nu numai cercetătorii istoriei, dar şi geologii lucrează uneori ca detectivii.

Mişu Munteanu dădu din cap aprobator, apoi continuă :

- Şi-acum, a patra concluzie : peştera noastră a fost locuită de oameni. Mărturie pentru aceasta stau treptele din puțul de acces, trepte săpate în piatră de mîna omului. Am spus dinadins „locuită" şi nu „vizitată" de oameni, fiindcă numai cel care în mod obişnuit foloseşte peştera poate desfăşura o asemenea muncă uriaşă cum este cioplirea cîtorva zeci de trepte în piatră. Este aici o muncă de cinci-şase luni sau chiar mai mult, pereții puțului fiind dintr-o rocă destul de dură. întrebarea care se pune acum este : ce fel de oameni au locuit aici ? Nu e vorba, desigur, de oameni primitivi de acum o sută de mii de ani, de „oameni ai cavernelor", cum li se spune. Scoabele de fier bătute în marginea scării de piatră arată că treptele sînt cioplite de un om modern, care avea la dispoziție unelte adecvate unei asemenea munci,

- Un om modern! făcu Paul Coman puțin descumpănit.

Celălalt rîse :

- Noi, geologii, numim „moderni" oamenii care au trăit în ultimele cîteva mii de ani. După cum ziceam, deci, peştera a fost locuită de un om modern. Cine a fost el, cînd a trăit şi de ce locuia în peşteră, n-o să aflăm, probabil, niciodată.

- Cred că la aceste întrebări pot răspunde eu, zise calm profesorul. Omul nostru se numea Eftimie; a trăit în jurul anilor 11100 - probabil pînă la cutremurul din 1102 - şi se ascundea în peşteră fiindcă îl căutau poterele stăpînirii. Era unul dintre cei mai temuți haiduci ai vremii.

Geologul zîmbi cam amar:

- Iată-ne, prin urmare, destul de avansați. Numai că nu văd în ce măsură toate acestea ne pot ajuta să ieşim de aici.

- Ai cercetat pereții ?

- I-am cercetat deocamdată pe cei ai încăperii în care ne aflăm. I-am cercetat centimetru cu centimetru. Totul masiv. Nici o urmă de umezeală. N-am putut stabili măcar unde a fost ieşirea, unde s-a produs surparea, şi acest lucru mi se pare ciudat. încăperea în care ne aflăm pare să fie de multe mii de ani neschimbată.

- Un singur lucru nu înțeleg, făcu profesorul gînditor. Unde este cadavrul haiducului ? Din informațiile pe care le am, a murit în 1802, zidit de viu, în această peşteră.

- Aşa cum sîntem pe cale să murim şi noi, se întunecă la față geologul... Pe tine te interesează cadavrul haiducului sau mijlocul de a ieşi de aici ? Poate vrei să găseşti şi arhiva lui Petru Cercel ?

- De ce nu ? şopti profesorul ca pentru sine.

- Da, de ce nu ? se auzi vocea Ileanei Velescu, care se apropiase fără ca ceilalți doi, cufundați în discuție, să observe. De ce nu ? repetă ea. Poate căutînd bogățiile domnitorului să găsim calea de a ieşi de aici. Cînd am ajuns la fundul puțului am văzut că se deschideau de acolo două încăperi. Pe asta am explorat-o, ce-ar fi s-o cercetăm şi pe cealaltă?

- Are dreptate, sări geologul. Am întîrziat destul de mult aici.„

- În nici un caz, îl întrerupse studenta, n-o să găsim o Ieşire trăncănind ceasuri întregi. În privința asta, Costel e mult mai activ decît voi. Nu stă o clipă locului, umblă peste tot, caută cu înfrigurare.

Se opri o clipă, zîmbind :

- E convins că o să găsească o comoară.

Pe urmă îşi roti ochii prin peşteră:

- Dar unde o fi? Văd că a dispărut. Băiatul ăsta...

În clipa aceea răsună un țipăt sfîşietor, pe care ecoul îl răspîndi lugubru În toate ungherele. Profesorul crezu că-i îngheață sîngele în vine, şi studenta trebui să se sprijine de perete, simțind că i se taie picioarele.

În deschizătura care dădea spre fundul puțului apăru Costel, alb ca varul. întinse mîna şi, cu dinții clănțănind de un tremur nervos, izbuti să articuleze:

- Dincolo... un om...

CAPITOLUL AL ŞASELEA.

Unde profesorul Anton porneşte la drum, iar Mihai Munteanu se dovedeşte a nu fi acela pe care-l cunoşteam.

Profesorul Iosif Anton se plimba nervos pe veranda casei din dealul Rucărului. Afară ploaia nu mai contenea. Îşi scoase pipa şi începu să îndese tutunul. Apoi rămase cu ea în mînă, uitînd s-o aprindă. Privea prin geamul pe care curgea şiroaie apa murmurînd:

- Ce vreme afurisită... bietul băiat... l-o fi udat pînă la piele...

Spre prînz, ploaia se potoli puțin, şi cerul începu să se lumineze. Pe la ceasurile două veni şi moş Petrache, care din cauza ploii trebuise să amîne cositul.

- Potop ca ăsta, îi spuse profesorului, n-am pomenit încă. înspre Dîmbovicioara a trăsnit un brad. L-a doborît ca pe-un arac putred. O să vie apele mari.

Profesorul îşi reluă plimbarea mormăi nd necontenit. După o vreme se duse în magazie, unde moş Petrache îşi ascu- țea coasa.

- La Cerdacul Standului, întrebă, există locuri de adăpost '(Dacă te prinde ploaia, vreau să zic, ai unde te adăposti ?

Bătrînul se gîndi o clipă:

- Este. La stîna din vale. Drum de vreo jumătate de ceas. Mai e, pe urmă, şi Peştera Novacului.

Savantul se linişti. Pe urmă întrebă iar:

- Spune, moş Petrache, pe musafirul nostru de-acum două zile nu l-ai întîlnit cumva azi dimineață?

- Cum nu. Era cu încă doi şi cu un băiat de vreo zece ani. Urcau pe la Valea lui Ivan, pe poteca ce duce spre Plaiul Foii. I-am văzut de departe. Mi s-a părut că era şi o fată printre ei.

- Crezi că au avut vreme să ajungă la stînă pînă n-a început ploaia?

Moş Petrache îşi scoase pălăria şi se scărpină în creştet.

- De I Ce să zic ?... Erau tineri şi mergeau voinicește. Eu cred că au ajuns.

Ieşiră din şopron atraşi de lătrăturile lui Ursu. Pe şosea treceau, spre Rucăr, doi ciobani mînînd nişte oi.

Moş Petrache potoli cîinele şi se duse spre poartă să stea de vorbă cu oamenii. După cîteva minute se întoarse:

- Nu s-a adăpostit nimeni la stînă. Ciobanii spun că a trăsnit mai mulți copaci în pădurea de la Cerdacul Standului şi că s-a astupat Intrarea

peşterii...

Savantul tresări. Nespus de agitat, îl apucă pe bătrîn de haină şi-l scutură :

- Îți dai seama ce spui? Dacă erau în peşteră... dacă s-au adăpostit acolo...

în următoarea jumătate de oră, savantul fu pradă unei stări de surescitare continuă. Se plimba agitat prin verandă şi-l chinuia pe moş Petrache cu întrebări :

- Cum s-a astupat intrarea ?... N-au încercat ciobanii să înlăture stîncile prăbuşite?... De ce n-ai cerut lămuriri mai ample Dacă sînt îngropați de vii ?... Poate au murit...

Bătrînul nu răspundea. Privea tăcut şi mohorît în pămînt.

într-un tîrziu, savantul se opri în fața lui moş Petrache :

- Eu sînt vinovat. Eu l-am trimis acolo. Trebuie să făcem ceva. Nesiguranța asta mă omoară.

Intră în odaie, îşi puse bocancii şi o manta de ploaie, apoi ieşi din nou pe verandă :

- Spune, moş Petrache, un bătrîn ca mine, cît face pînă la stîna de la Cerdacul Standului ? Ajung pînă deseară ?

Fără să spună vreo vorbă, bătrînul se ridică de pe scaunul lui scund, îşi luă ciomagul şi porni înainte. În urma celor doi, Ursu alerga lătrînd vesel la perspectiva plimbării care-l aştepta.

Ajunseră pe Drumul Grănicerilor după-amiază tîrziu. Drumul fusese destul de greu, mai ales că ploaia muiase pămîntul, prefăcînd unele porțiuni în mocirle, unde bocancul se înfunda pînă la gleznă.

Cu eforturi - pentru vîrsta lor de-a dreptul uimitoare se cățărară pe stîncile unde fusese peştera, dar nu mai găsiră nici urmă de intrare. Stîncile prăbuşite astupaseră totul.

- Dacă n-aş fi trecut de sute de ori pe drumul ăsta, făcu moş Petrache, aş fi Jurat că n-a fost niciodată peşteră pe-aici.

Savantul se lăsă să cadă pe un pietroi şi-şi luă capul în mîini. În jurul său simțea stîncile reci şi duşmănoase...

înnoptară la stînă. Unul dintre băieții care fuseseră cu oile pe pajiştea de lîngă Cerdacul Standului povesti că zărise grupul de excursionişti pornind pe Drumul Grănicerilor. Nimeni nu-l zărise însă mai departe, deşi unii dintre ciobani fuseseră cu oile pînă aproape de Plaiul Foii.

Profesorul Anton petrecu o noapte foarte agitată. În zori, cu mult înainte de răsăritul soarelui, porni cu moş Petrache spre cariera de piatră de lîngă Dîmbovicioara. Pe la orele nouă dimineața năvăli în baraca unde se afla inginerul care conducea şantierul şi spuse, fără nici un fel de introducere :

- Am nevoie de toți oamenii de care dispuneți şi de cartuşe cu explozibil.

Savantul era neras, plin de noroi şi cu hainele rupte de stîncile colțuroase. îşi pierduse bascul, şi părul vîlvoi era năclăit de năduşeală.

Inginerul rîse batjocoritor:

- Serios!? De toți oamenii... şi de explozibil ?.„

Profesorul bătu cu pumnul în masă :

- Fiecare clipă e prețioasă. E vorba de viața unor oameni.

Inginerul deveni deodată serios. îi arătă un scaun :

- Luați loc. Cine sînteți şi despre ce e vorba?

Studenta a fost prima care şi-a revenit de pe urma spaimei provocate de strigătul băiatului, căruia ecoul peşterii îi dăduse proporții, făcîndu-l să răsune sinistru. Se repezi la Costel şi-l luă în brațe strîngîndu-l la piept. Băiatul cuprinse gîtul sorei sale şi izbucni într-un plîns nervos, dar uşurător.

Între timp, Paul Coman, care smulsese lanterna din mîna geologului, se repezi afară şi din doi paşi fu în pragul celeilalte intrări, pe lîngă care trecuseră cînd au străbătut fundul puțului. În fața lui se deschise o încăpere asemănătoare primei, cu pereți stîncoşi, ale căror cristale răsfrîngeau lumina. Făcu precaut cîțiva paşi înăuntru, luminînd treptat de-a lungul pereților şi podeaua stîncoasă acoperită cu pămînt zgrunțuros.

După cîteva clipe veni şi Mişu Munteanu, care lăsase a doua lanternă studentei şi ținea în mînă micul tlrnăcop. înaintară amîndoi cu prudență. Peştera avea mai multe cavități ca nişte nişe săpate în zidul de stîncă, pe care le luminau pe măsură ce ajungeau în dreptul lor. La un moment dat, Coman simți cum mîna geologului se încleştează pe brațul său şi fu cît pe ce să scape lampa din mînă. În fața lor într-una dintre cavitățile peretelui de stîncă, zăcea cadavrul unui om. În mijlocul obrazului descărnat acoperit cu o pieliță neagră, se căsca gura într-un rînjet oribil. Din mînecile sumanului atîrnau mîinile scheletice, crispate de ultimul spasm al morții. Pielea opincilor legate cu nojițe deasupra ițarilor de dimie se chircise şi crăpase, lăslnd să se vadă unghiile negre.

- E haiducul Eftimie, zise profesorul încet, îndreptînd lumina spre podea ca să scape de oribilul spectacol.

- în orice caz, ăsta nu ne mai poate face nici un rău, rîse geologul.

Rîsul lui suna însă fals, silit.

- Da. E mort de peste o sută cincizeci de ani. Cadavrul s-a păstrat uimitor de bine.

- Lipsa de umezeală... şi lipsa de bacterii...

- Ileana nu trebuie să-l vadă.

Tăcură o clipă. După aceea, profesorul zise gînditor:

- Cine l-o fi omorît ? Sau poate că s-a sinucis... Probabil că niciodată nu vom putea lămuri drama care s-a consumat aici, în inima muntelui, acum un veac şi jumătate.

- Mi-e teamă că tot aici se va consuma curînd o altă dramă, ai cărei

eroi vom fi - din păcate - noi,

Coman nu răspunse. Simțea aproape în fiecare frază pe care i-o adresa geologul un fel de ostilitate, un reproş pentru faptul că el fusese acela care propusese să se adăpostească în peşteră. Era limpede că Munteanu îl socotea răspunzător pentru nenorocirea ce li se întîmplase.

După un timp, geologul rupse tăcerea :

- Să cercetăm mai departe. Cine ştie ce surprize ne mai rezervă blestemata asta de peşteră.

înaintau încet, luminînd fiecare ungher al grotei. într-o altă nişă găsiră două pistoale ruginite, un hanger cu mîner de os, a cărui lamă de oțel lucea ca nouă, un brîu ferecat, un ceaun cu pirostrie şi alte cîteva obiecte pe jumătate îngropate în pămîntul zgrunțuros care acoperea pardoseala pietroasă.

- E mica avere a haiducului, zise geologul.

- La vremea lor, pistoalele astea au băgat groaza în ciocoi şi în oamenii stăpînirii. Poterele a patru voevozi nu l-au putut prinde pe Eftimie haiducul.

- În schimb l-a doborît peştera ; şi o să ne doboare şi pe noi.

Nici de data aceasta, Coman nu răspunse. Porniră mai departe. Ocoliseră aproape întreaga peşteră, fără să mai găsească nimic de seamă. Ultima nişă, cea de lîngă deschizătura ce dădea spre fundul puțului, era mai mare ca celelalte, formînd ea însăşi o mică peşteră. În fund zăriră patru cruci cioplite rudimentar în piatră şi înfipte în pămîntul nisipos. Nu aveau nici o inscripție.

- Parcă ar fi un cimitir, zise Coman.

Lumina lămpii căzu apoi pe cîteva lăzi mari, ferecate în cercuri metalice, țintuite în nituri şi acoperite cu un strat gros de praf calcaros. Una dintre lăzi era pe jumătate îngropată sub zidul de stîncă al peretelui. Cei doi se apropiară, şi geologul încercă să deschidă unul dintre cuiere, al cărui lacăt era de altfel spart. Ajutîndu-se de micul tîrnăcop, pe care nu-l lăsase o clipă din mînă, reuşi în cele din urmă, şi capacul masiv se ridică încet, scîrțîind lugubru din balamalele ruginite.

Coman îndreptă lumina spre interiorul cufărului, şi, în fața strălucirii care-i întîmpină, cei doi se dădură instinctiv înapoi. În razele lămpii de buzunar, sute de obiecte din aur şi argint, bătute în pietre prețioase, îngrămădite în cufăr, străluceau puternic în mii de nuanțe, reflectîndu-şi apele pe pereții peşterii.

Cu mîna înfrigurată, geologul începu să scoată una cîte una bijuteriile, aşezîndu-le pe jos, de-a valma. Paul Coman, cu ochii strălucitori, vorbea parcă pentru el însuşi:

- Inel de sigiliu cu stema valahă,., spadă cu mînerul înfăşurat În sîrmă de aur... brîu ferecat cu rubine... paloş de Genova... cădelniță de argint cu topaze şi ametiste... paftale de aur pentru centură... blamidă domnească de mătase purpurie, brodată cu fir şi mărgăritare... icoană bizantină cu rama aurită... pahar de împărtăşanie încrustat cu safire... cercei cu mărgăritare...

Erau atît de cufundați, încît nici nu observară că în spatele lor apăruse Ileana Velescu ținîndu-l pe Costel de mînă. În jurul cufărului se îngrămădeau obiectele cele mai diferite, umplînd de strălucire întreaga încăpere: inele, cruci bătute în pietre prețioase, ace de cap, talere filigranate, panaghiare paftale încrustate, săbii ungureşti şi stilete venețiene, brățări, ripide şi chivoturi aurite.

- Dacă nu mă înşel, se auzi limpede vocea studentei, am dat într-adevăr peste comorile lui Petru Cercel.

-- Da, zise Paul Coman cu entuziasm. Îți dai seama ce material prețios pentru studiile istoricilor noştri ? Îți dai seama cum se vor îmbogăți muzeele noastre ?

îi dădu Ileanei şi a doua lampă şi se repezi înfrigurat să deschidă un alt cufăr. După eforturi destul de serioase reuşi:

- Priveşte! strigă şi începu să scoată tot felul de mătăsuri şi postavuri. Priveşte..., Catifele de Ypres şi de Louvain, stofă de Flandra - aşa-zisul „postav francesc" -, postav de Buda şi de Liov, pînză nemțească şi Iltvană... sînt cinci sute de ani de cînd au fost fabricate, au făcut mii de kilometri în chervane, au scăpat de Jaful tîlharilor şi au plătit nenumărate vămi ca să ajungă aici... şi stau de aproape cinci veacuri îngropate într-o peşteră. Priveşte aceste mătăsuri orientale, aceste camhe, tebenci şi hazdee. Ce bine sînt conservate. Iată şi catifele de Colonia şi de Boemia şi căptuşeli de bogasii, oloviov de purpură, cafterii şi camloturi. Pieile acestea ruseşti de astrahan parcă ar fi proaspăt tăbăcite. Niciodată nu am văzut odăjdii preoțeşti atît de minunat lucrate în mătase şi fir, asemenea dvere de adamască \ epitrahile" cu chipuri de sfinți şi rucavițe ! cu scene religioase brodate în argint... Acest epitaf înfățişînd „punerea în mormînt" este o piesă unică, fără îndoială opera unui meşter moscovit, reprezentant autentic şi caracteristic al artei bisericeşti ruse din veacul al XVI-lea...

- Pe lîngă bijuteriile din prima ladă, făcu geologul, astea nu fac două parale.

- Te înşeli amarnic, E adevărat că pentru noi au numai valoare istorică. Dar ştii ce însemna cu cinci sute de ani În urmă o bucată de catifea flamandă sau un pumnal florentin ? O avere. Erau tot atît de prețioase ca bijuteriile. Bucata asta de mătase de India valora, pe vremea aceea, greutatea ei în aur.

- Totuşi prefer bijuteriile. Pentru noi, oamenii secolului al XX-lea, au o valoare mai concretă.

Mişu Munteanu se aşezase pe marginea cufărului şi ținea în mînă o coroană în cinci vîrfuri, înlobată cu pietre prețioase. O răsucea în toate felurile, examinînd-o cu atenție ; din cînd în cînd - spre a da metalului toată strălucirea sa - sufla şi ştergea cu mîneca hanoracului pulberea fină ce se depusese în adînciturile filigranului de aur.

- De-am putea ieşi de aici, murmura el.

Între timp, profesorul deschisese ultima ladă, mai mică decît primele două. La vederea conținutului, starea de surescitare în care se afla crescu :

- În sfîrşit! exclamă el. Iată şi adevărata comoară pe care o căutam... comoara păstrată de Berthier.

îşi scoase hanoracul şi-l întinse pe jos ca să nu se murdărească hîrtiile, apoi, după ce dădu deoparte cîteva hrisoave şi pergamente cu peceți, scoase mai multe manuscrise şi tipărituri. Sufla praful de pe ele şi le ştergea cu batista, îndreptînd cîte un colț care se îndoise. Studenta, ținînd lampa electrică, urmărea cu interes deosebit toate gesturile sale.

- Cele mai multe în slavoneşte, explică profesorul, dar iată şi cîteva scrisori redactate în limba latină şi unele manuscrise greceşti.

Le rînduia pe hanorac după natura lor : într-o parte documentele şi scrisorile, în cealaltă parte tipăriturile şi manuscrisele legate.

Costel se apropiase şi el. Părea să fi uitat cu totul spaima ce-o trăsese cînd dăduse peste cadavrul haiducului. Băiatul nu înțelegea boabă din ce scria pe hîrtiile acelea, dar îl interesau peceții mari de ceară cu stema valahă şi inițialele înflorate în culori ale unora dintre manuscrisele sla- voneşti.

Pe fundul cufărului, învelit într-o pînză, se afla un manuscris mai voluminos, cu copertele îmbrăcate în argint filigranat.

- Jurnalul lui Berthier I strigă profesorul citind însemnarea de pe prima pagină. Iată, înaintea numelui, titlul în greceşte: LOGODETES, adică logofăt, iar dedesubt, în latineşte, „summus canrellarius et secretarins. De altfel întregul jurnal e scris în limba latină.

- De ce ? întrebă Costel. Secretarul lui Cercel era doar francez...

- Pe vremea aceea, latina era limba oamenilor culți din apusul Europei, Berthter era un om învățat,,.

Coman răsfoi jurnalul, dar scrisul mărunt abia se mai putea descifra la lumina slabă a lămpii.

- Bateria e pe terminate, zise studenta.

- Nici a mea n-o să mai țină mult, făcu geologul. Cîte ai adus cu tine ? se adresă el profesorului.

- Şase în total. Mai avem patru. Dar trebuie să urcăm din nou puțul ca să le luăm. Sînt în rucsac.

- Mai sînt acolo şi cîteva lumînări.

Hotărîră ca Paul Coman, împreună cu Costel, să urce pentru a aduce din rucsacuri bateriile, lumînările, alimentele şi bidoanele cu apă.

În prag profesorul se întoarse către ceilalți;

- Trebuie să drămuim cu multă zgîrcenie mîncarea şi apa, ca să ne ajungă cît mai mult. Cei de afară o să observe dispariția noastră şi faptul că Intrarea în peşteră s-a surpat.

- Nimeni nu ştie că ne-am adăpostit aici, interveni geologul. Pînă să-i

vină cuiva ideea, o să fim de, mult pe lumea cealaltă, alături de domnul Berthier şi de haiducul tău...

- Cineva ştie totuşi că intenționam să vizitez peştera, zise profesorul scurt, apoi se întoarse şi ieşi, urmat de Costel.

Un sfert de oră mai tîrziu, cînd se întoarseră, auziră voci agitate în grota cuferelor. La vederea scenei ce se desfăşura aici, în lumina tot mai slabă a lămpii, se opriră şovăind în prag.

- Cum de nu înțelegi îi striga geologul. Dacă scăpăm de aici, vom fi bogați. M-auzi ? Bogați ca nimeni altul în țara asta. Uite, numai coroana asta valorează o avere... Dacă-i scoatem pietrele prețioase şi-i topim aurul, nici dracul n-ar mai recunoaşte ce a fost...

Studenta îşi astupă urechile cu amîndouu mîinile :

- E îngrozitor ce spui... îngrozitor.

Geologul se lăsă în genunchi şi începu să scotocească prin grămada de bijuterii:

- Perlele astea... şi brățara... o avere, o avere imensă. Ne vom cumpăra o maşină de ultimul tip, o să ne construim o vilă pe malul lacului Herăstrău... tu ai să fii nevasta mea, ai să ai rochii multe... blănuri scumpe... O să-mi dau demisia şi tu ai să te retragi de la facultate; zi şi noapte o sa chefuim...

- Taci, strigă studenta. Strînse pumnii şi se uită la el furioasă. Ai fi în stare să furi aceste obiecte, să strici toate minunățiile astea, pentru care un om de ştiință, un adevărat om de ştiință, ar da şi zece ani din viața lui ca să le poată studia?...

- Eşti tînără şi naivă. Nu ştii ce vorbeşti. Eşti o exaltată. Te-a amețit Coman cu aiurelile lui. Eu sînt un om sănătos, un om cu picioarele pe pămînt. Nu-mi pasă de Petru Cercel, de Berthier, de nici unul din caraghioşii care au trăit în secolul al XVI-lea sau în oricare alt secol... eu sînt omul secolului al XX-lea, al vremurilor noastre şi-mi fac viața aşa cum înțeleg eu. Iar tu, logodnica mea...

- Nu sînt logodnica ta, țipă studenta în culmea furiei. Sînt clipe în viață cînd înveți să cunoşti bine un om, să-l vezi aşa cum e În realitate. Abia astăzi te-am cunoscut...

Mişu Munteanu Izbucni în rîs :

- Capricii de femeie ! O să-ți treacă... Să vezi numai ce maşină o să-ți cumpăr...

Coman, care pînă atunci rămăsese pironit în prag, îşi reveni şi socoti că scena durase '-destul. îndreptă lumina lămpii spre cei doi şi spuse calm :

- Am adu's lumînările şi alimentele.

- Asculți la uşă? se înfurie geologul. Ceea ce este între mine şi Ileana ne priveşte numai pe noi.

Profesorul nu răspunse. începu să desfacă singurul rucsac pe care-l adusese cu sine şi unde pusese toate obiectele după care plecase.

- Ne spionezi... nu se lăsă celălalt, Îți place să te amesteci unde nu-ți fierbe oala...

- Vom aprinde deocamdată numai cîte o lumînare, spuse liniştit Coman, ca să economisim bateriile electrice. După socoteala mea, avem lumină pentru treizeci sau patruzeci de ore.

- Iar după aceea, rîse spart geologul, o s-o luăm pe urmele lui Berthier. O să crăpăm ca nişte şobolani prinşi în

cursă.

Paul Coman se întoarse brusc spre el şi-l apucă de reverele hainei, scuturîndu-l:

- Nu ştiu dacă o să scăpăm de aici sau nu. Dar un lucru să ştii, domnule Munteanu : cît voi trăi eu, n-ai să te atingi de vreunul dintre obiectele aflate în cuferele acestea. Dacă vom fi salvați, tot ce se află aici, de la coroana asta masivă şi pînă la ultimul petic de hîrtie, va fi predat Institutului de arheologie.

- Institutului de arheologie..., îl maimuțări celălalt. Institutului de arheologie.., ca să-ți dea un premiu de cîteva mii de lei!? Nu te credeam atît de prost...

Profesorul îi dădu drumul dezgustat. Aprinse o lumînare, pe care o fixă pe un colț de stîncă şi se cufundă în lectura manuscriselor şi tipăriturilor găsite în cufărul cel mic. Cîteva minute după aceea, studenta şi Costel veniră lîngă el, lăsîndu-l pe geolog singur în celălalt colț al peşterii.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA.

Unde se arată ce conținea jurnalul lui Berthier, iar profesorul Anton ține o conferință.

Multă vreme în peşteră domni tăcere deplină. Lumina tremurătoare a lumînării arunca umbre mişcătoare pe pereți şi dădea un aspect fantomatic fețelor trase de oboseală.

- Afară o fi soare ? întrebă încet Costel.

Profesorul ridică privirea spre băiat, apoi îl mîngîie pe

păr:

- Nu poate fi soare, zise după ce-şi privi ceasul. E trecut de miezul nopții.

Erau obosiți, dar nici unuia nu-i venea să se culce. După o vreme mîncară cîte un biscuit şi băură o înghițitură de apă. Apoi se apucară să întocmească un inventar bibliografic al hîrtiilor găsite. Cîteva ore se auzi numai vocea monotonă a lui Coman, întreruptă cînd şi cînd de scîrțiitul creionului cu care studenta nota titlurile:

- .....„Pravilă cuprinzînd manualul Proheiron al împăratului bizantin Vasile Macedoneanul - manuscris anonim - slavonă - fără dată*

Psaltirea - tipăritură - autor diaconul Coresi - romîneşte cu caractere slavone - datată Braşov 7078 (1570)"... „Allxăndria sau povestea minunată a viteazului împărat Machedon - manuscris anonim - romîneşte cu caractere slavone - datată 7077 (1569)"... „Hrisov cu peceți prin care Petru Vodă dăruieşte mănăstirii Hllandar de la muntele Athos un sat şi două sălaşe de țigani - greceşte - datat 7093 (1585)"...

Costel lua fiecare hîrtie pe care profesorul o descifra, rînduind-o în cufărul cel mic. După ce terminară, întrebă :

- De ce trebuie scrişi cîte doi ani la hîrtiile astea?

- Cei vechi, îl lămuri Coman, socoteau anii „de la facerea lumii", pe care, cu totul greşit, desigur, o credeau la 5508 înainte de era noastră. Mai tîrziu a fost adoptat calendarul aşa-zis gregorian; numărătoarea începu cu cel de-al 30-lea an al domniei lui Cezar. în ce an te-ai născut tu ?

- în 1948.

- Deci, după stilul vechi, te-ai născut în anul 7456. Calendarul modificat a fost introdus în 1582, cu un an deci înainte de suirea pe tron a lui Petru Cercel. La noi a fost introdus mult mai tîrziu, după primul război mondial.

Costel se mai gîndi puțin, apoi întrebă din nou :

- Cum a putut dărui voevodul sălaşe de țigani ? Se pot dărui obiecte sau vite, dar nu oameni.

Coman se uită, zâmbind, la Ileana Velescu. Aceasta zîmbi şi ea :

- Răspunde-i, tovarăşe profesor. Pe mine, drept să-ți spun, întrebările lui mă pun adesea în mare încurcătură.

Profesorul îşi alese cu grijă cuvintele:

- A fost o vreme cînd oamenii se vindeau şi se cumpărau sau se dăruiau, pur şi simplu, ca vitele sau ca obiectele neînsuflețite. Pentru tine, un pionier care trăieşte în zilele noastre şi în țara noastră, aceasta pare ciudat, de necrezut chiar. Şi totuşi aşa era pe vremea lui Petru Cercel. Țiganii erau robi, erau sclavii pămîntului. Boierul moştenea, cumpăra sau vindea o moşie cu păduri, clădiri, vite, stupi, iazuri şi cu două-trei sate cuprinzînd un număr de sălaşe de țigani. Ni s-au păstrat, de pildă, numeroase acte datate unde figurează, în înşiruirea bunurilor cu care unii boieri îşi înzestrau cîte o fată de măritat, numărul robilor legați de pă- mînt. în Moldova, pe lîngă țigani, erau robi şi tătarii care fuseseră prinşi În războaie şi trăiau în sălaşe ca şi țiganii.

- Bine, dar ce nevoie avea o mănăstire de robi? Treaba călugărilor era doar să se roage.

- Numai în teorie. în practică se întîmpla cu totul altfel. în vremea aceea, biserica era un mare feudal, care stă- pînea întinse domenii, folosind munca țăranilor dependenți şi a robilor. Marele domeniu al mănăstirii, format în special din danii domneşti şi boiereşti, se ocupa cu agricultura, creşterea vitelor, pescuitul, albinăritul, cultivarea viilor. Dintr-un catastih al mănăstirii Galata,

întocmit cam prin vremea domniei lui Petru Cercel, rezultă că domeniul acesteia cuprindea 16 sate, 20 de mori, 486 de stupi, 100 de țigani şi 1.473 de vite. Multe mănăstiri erau nespus de bogate, iar călugării nu disprețuiau deloc bunurile materiale - cum te simți îndemnat să crezi -, ci îşi apărau cu multă îndîrjire şi abilitate domeniile.

- Cred că la aceasta trebuie să adăugăm, zise studenta, faptul că numeroase mănăstiri din țările romîneşti erau închinate altora din Orient, în special mănăstirilor Hilandar şi Zogratu de la muntele Athos şi celor din Ierusalim. Călugării greci trimiteau veniturile mănăstirilor peste hotare, contribuind astfel la sărăcirea țării. În 1803, cînd domnitorul Alexandru Ioan Cuza a secularizat averile mănăstireşti, acestea cuprindeau mai mult de un sfert din suprafața țării.

Băiatul mai puse cîteva întrebări. Profesorul îi răspundea cu răbdare şi seriozitate, aşa cum se vorbeşte cu un om în toată firea.

Într-un tîrziu, Costel ațipi. Orele treceau încet. Pe la prînz, profesorul urcă puțul şi aduse o pătură. Studenta nu dormise deloc.

- Cînd am fost sus, zise încet Coman, am auzit nişte zgomote înfundate. Mi-am amintit de o vizită pe care am făcut-o într-o mină de cărbuni : ciocanele de abataj făceau un zgomot asemănător.

În ochii fetei se ivi o rază :

- Crezi.., crezi că... ar fi minunat.

- Nu sînt sigur. De aceea am ezitat să-ți spun. Nu trebuie încă să ne facem Iluzii. După socoteala mea, e prea devreme ca acela de afară să fi întreprins ceva.

Tăcură cîtva timp. Aerul din nişa în care se aflau se În- groşase parcă, şi studenta avea uneori o senzație de sufocare. Dar nu se plînse. Din cînd în cînd, se scula şi mergea pînă la deschizătura care dădea înspre peştera mare. Coman înțelese, dar nu spuse nimic. După o vreme remarcă, aparent fără legătură:

- Sus, aerul e mult mai dens. Fapt e că ne-am înşelat crezînd că peştera are legătură cu exteriorul. Aerul ni se părea proaspăt fiindcă nu se scursese decît puțină vreme de la surparea Intrării în peşteră. Totuşi, dat fiind proporțiile impresionante ale sistemului de grote, cubajul ne va ajunge pentru multe zile.

Din nou tăcură o vreme. Abia acum Ileana simți că o răzbate oboseala. Coman îi aşternu pătura şi cîteva stofe groase pe jos, şi curînd studenta căzu într-un somn greu, nelinişti t.

Se trezi abia după cîteva ore. Profesorul, cu ochii înroşiți de nesomn, era cufundat în citirea jurnalului lui Berthier. Din cînd în cînd lua note pe un carnet

Studenta se apropie. Coman ridică ochii:

- Este o lucrare neprețuită. Prin datele extrem de interesante cu privire la curtea lui Henric al III-lea, poate sta alături de celebrul jurnal al lui Pierre de

l'Estoile. Iar în privința datelor asupra scurtei domnii a lui Petru Cercel este unic în felul său.

închise cartea, îşi rezemă capul de cufăr şi privi visător spre tavanul stîncos, unde lumina tremurătoare a lumînării îşi juca umbrele.

- Berthier a fost un om în adevăratul Înțeles al cuvîntului, Şi-a ținut jurnalul pînă în ultima clipă, cu convingerea fermă că într-o zi va fi găsit.

Tăcu o clipă, apoi continuă :

- Peştera de jos avea ieşire directă la Drumul Grănicerilor. Muntele acesta, capricios şi în continuă mişcare, l-a îngropat pe Berthier şi pe însoțitorii săi în toamna anului 1565. Şapte ostaşi de-ai lui Petru Cercel, care se aflau într-o Încăpere alăturată, împreună cu restul de lăzi şi cîteva tunuri, şi-au găsit Imediat moartea, striviți de stînci. Mulți ani mai tîrziu, în urma unui cutremur, o țeavă de tun a fost dezgropată şi găsită de ciobanii din regiune. Mai tîrziu, un bombardament din timpul primului război a scos la Iveală cîteva monede, care au împodobit gîtul unei fete frumoase. Muntele îşi dezvăluie astfel, Încet şi cu zgîrcenie, secretul,..

Profesorul deschise manuscrisul la ultima filă.

- Iată cum îşi încheie Berthier jurnalul:

septembrie 1585. Nu mai avem alimente. N-am băut apă de şase zile. Sînt atît de slăbit, că abia mai pot ține pana în mînă. Fie ca acela ce va găsi aceste însemnări să-i spună,» stăpînului meu, luminatul principe al Valahiei Petru Dimitrie că nu mi-am călcat cuvîntul ce i l-am dat şi i-am rămas credincios pînă în ultima clipă".

Din nou se lăsă tăcerea. Coman închise jurnalul, îl înveli în pînza lui şi-l puse în fundul cufărului.

- Petru Cercel, zise încet, n-a aflat niciodată ce s-a întîmplat cu bogățiile lui. A fost ucis mişeleşte, cusut într-un sac şi aruncat în mare, în martie 1590, de gealații lui Sinan Paşa - pe numele său adevărat Scipione Cigala - pe corabia care-l ducea în exil, spre insula Rodos. Poate că pînă în clipa morții a crezut că Berthier l-a trădat...

- Ai acum întreg materialul pentru lucrarea dumitale, zise studenta.

Din colțul unde se afla Munteanu, se auzi un hohot de rîs :

- O s-o scrie pe lumea cealaltă. Acolo o să se întîlnească şi cu Berthier, şi cu Cercel.

Nimeni nu-i răspunse. Costel se trezi speriat şi se uită la geolog cu ochii mari. Acesta continua să hohotească într-un acces de nervi:

- O să ne ia dracul pe toți. Ca şobolanii o să murim, fără să mai vedem lumina zilei.

Rîsul lui suna spart, multiplicat lugubru de ecoul peşterii. Costel se trase speriat în spatele profesorului. Acesta se ridică şi se apropie de geolog :

- Linişteşte-te, îi spuse calm. Nu uita că e un copil cu noi.

- Ca şobolanii! urla geologul ca ieşit din minți. Ca şobolanii!

Hohotul lui răsuna sinistru pînă în ungherele cele mai depărtate ale galeriilor stîncoase.

Cu o mînă, Coman îl ridică, şi pumnul lui izbi cu sete falca celuilalt. Geologul căzu ca o cîrpă, pierzîndu-şi cunoştința. Fața lui contractată se destinse ca într-un somn odihnitor.

în clipa aceea, o explozie puternică făcu să se cutremure întregul munte de piatră, şi ecourile ei prelungite pătrunseră prin toți pereții stîncoşi, învăluindu-i şi amețindu-i pe cei din peşteră.

Coman scoase lanterna din buzunar şi, aprinzînd-o, se repezi afară. În cîteva minute se cățără pe treptele puțului. Coridorul îngust care ducea spre peştera unde se adăpostiseră de ploaie era plin de praf. îl străbătu tuşind şi lăcrimînd, lovindu-se de zidurile strîmte şi rupîndu-şi hainele în colțurile ascuțite de stîncă. Deodată îl izbi o lumină puternică. Lumina zilei!

între cele cîteva chipuri străine, recunoscu unul care-i era familiar :

- Tovarăşe profesor! strigă şi, amețit de lumină şi de

fericire, căzu în brațele savantului.

La mai puțin de un an de la această întîmplare, profesorul Iosif Anton a ținut în aula Bibliotecii centrale universitare o conferință cu tema „Arhiva Berthier". În fața numeroşilor auditori, care umpleau sala pînă la refuz, savantul şi-a încheiat astfel expunerea :

„După părerea mea, cele patru cruci din peştera arată locul unde sînt înmormîntați Berthier şi trei însoțitori necunoscuți de-ai săi, care aveau misiunea să păzească bogățiile voevodului valah. Ei au murit îngropați de vii în urma surpării pereților de la intrarea în peşteră, şi rămăşițele lor au fost înmormlntate două veacuri mai tîrziu de haiducul Eftimie, care le-a cioplit şi crucile.

Acesta din urmă, de asemenea zidit de viu în urma cutremurului din 1802 - după ce a încercat să găsească altă Ieşire săpînd treptele din puțul central al peşterii -, răpus de foame şi de sete, s-a sinucis. A murit după ce găsise bogățiile uriaşe ale lui Petru Cercel, care însă nu-i mai puteau fi de folos.

Anul trecut, în urma unei furtuni neobişnuit de puternice, rocile calcaroase de mică duritate ale peşterii s-au' surpat din nou, astupînd Ieşirea; de data aceasta, însă, o a treia dramă a putut fi evitată, şi întreaga întîmplare a dus la descoperirea - deosebit de importantă pentru cercetătorii istorici - a bogățiilor lui Petru Cercel şi a arhivei Berthier, care au format obiectul acestei conferințe."

Aplauze îndelungi au răsplătit nu numai conferința Interesantă a savantului, dar şi contribuția sa la salvarea celor din peşteră, contribuție pe care - în modestia sa - n-a menționat-o nici măcar în treacăt, dar pe care mulți dintre studenții ce se aflau în sală o cunoşteau.

După încheierea conferinței, l-au aşteptat Paul Coman şi Ileana Velescu, care țineau să-l felicite. Era o după-amiază însorită de iunie; pe stradă - în fața

sălii unde avusese loc conferința - savantul se opri o clipă de vorbă cu cei doi tineri :

- Ieri după-amiază, le spuse, am dat examen de admitere cu studenții care la toamnă vor intra în anul întîi. Lucrarea unuia dintre ei mi-a atras în mod deosebit atenția. Candidatul se numea Boldeanu Gheorghe. Numele nu-ți spune nimic?

Coman se gîndi o clipă, apoi se lumină:

- E numele baciului de la Cerdacul Standului, cel care în 1802 a găsit fragmentul de tun cu stemă.
- Da. L-am întrebat pe candidat de unde este. Mi-a spus că e din ținutul Rucărului. Tatăl său e preşedintele stînei cooperatiste. Bunicul şi străbunicul său au fost ciobani... Cred că el o să fie un bun profesor de istorie.

Se uită la Coman zâmbind :

- Ai memorie bună. Ai să fii u» bun asistent universitar la catedra de istorie.
- Asistent uni-ver-sitar?! se bîlbîi tînărul.
- A-sis-tent u-ni-ver-si-tar, Îl imită savantul. Am uitat să-ți spun că am numirea dumitale în buzunar. Prin urmare, la toamnă ai să fii asistentul meu.

Se căută prin toate buzunarele şi pînă la urmă scoase o hîrtie cu antet şi ştampile, pe care O întinse tânărului. Acesta privea decizia şi parcă-i pierise graiul.

- Te felicit, tovarăşe asistent, făcu Ileana Velescu veselă.
- Lucrarea dumitale despre Petru Cercel, continuă savantul, are o necontestată valoare ştiințifică, atît pentru informația inedită pe care o aduce, cît şi prin concluziile bine motivate pe care le trage. Te voi cita de mai multe ori în studiul meu despre relațiile externe ale Țării Româneşti în a doua jumătate a veacului al XVI-lea, la care lucrez acum.
- Să vedeți..,, făcu încurcat Coman, ca asistent la catedra de istorie... Ileana e studentă... şi...
- Foarte bine, se bucură savantul. Va avea ce învăța de la dumneata.
- Nu despre asta e vorba. Ştiți... noi am hotărît să ne căsătorim şi... ca soțul ei... ea fiind studentă...

Tînărul se opri încurcat şi roşu la față. Ileana urmărea cu atenție suspectă ce se întîmpla în cealaltă parte a străzii.

- Felicitările mele, rîse profesorul. La toamnă o să aranjăm problema relațiilor dintre asistentul meu şi studenta Coman Ileana. Pînă atunci mai e vreme. Vasăzică va fi o familie de istorici.
- Se pare că vom avea şi un al treilea profesor de Istorie în familie, zise studenta zlmbind,
- Cum aşa ? se miră savantul.
- Ieri, la sfîrşitul anului şcolar, învățătoarea lui Costel a făcut în clasă

o anchetă cu tema „Ce profesie îmi voi alege". Vecinul din dreapta lui Costel a răspuns că vrea să devină aviator, iar cel din stînga - explorator. Costel i-a spus învățătoarei că vrea să fie profesor de istorie. Colegii au încercat să-l ia peste picior, dar el le-a rîs în nas. Ştie el ce ştie...

Izbucniră toți trei în rîs, şi cîțiva trecători se întoarseră privindu-i amuzați. Printre aceştia s-a nimerit să fie şi Mişu Munteanu, care, văzîndu-i, îşi scoase pălăria. Dar nici unul dintre ei nu-i răspunse la salut. Poate nu l-au văzut... sau poate n-au vrut să-i răspundă». Nu mai rîdeau, şi, după cî- teva clipe de tăcere penibilă, profesorul Anton scoase ceasul:

- E tîrziu. Astă-seară plec în concediu şi încă n-am împachetat.

Îşi luă rămas bun şi se îndreptă spre maşina care-l aştepta.

- Unde plecați, tovarăşe profesor? strigă Coman.

Savantul se opri cu un picior pe scara maşinii şi se întoarse încruntîndu-se :

- Asta-i bună ! Unde plec? La Rucăr, bineînțeles. La moş Petrache, la fostul sergent - vreau să zic sergent-major - Negară Petre.

Se căută iar prin toate buzunarele şi, în sfîrşit, găsi un pachețel pe care-l arătă tinerilor:

- Am cumpărat o zgardă nouă pentru Ursu...

Şi, în timp ce maşina se depărta, le făcu semne prietenoase cu mîna.

Sfîrşit